

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. uj pénzben. — A Vasárnapi Ujságra a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félévre 10 ft., július—septemberre 5 ft. uj pénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Benedek Lajos. altábornagy.

Benedek Lajos lovag, altábornagy, a Lipót-rend nagykeresztese, a 28-ik gyalogezred tulajdonosa, katonai érdemkeresztés, titkos tanácsos, egyike az osztrák sereg legvitézebb, legtehetségesebb és legnépszerűbb katonáinak.

1804-ben Sopronban született, s a bécsujhelyi katonai akademiában nyerte neveltetését s 19 éves korában, mint zászló-tartó lépett a hadseregbe. A vezérkarban 10 évig szolgált, 1840-ben őrnagy és segéde a gallicziai főkormányzónak, s még ez évben ezredes s a 33. gyalogezred parancsnoka lett. — 1846-ban a Gallicziában kiütött mozgalmak alkalmával, Gdownál a fölkelők egy csapatát meglepte, szétverte, őket szakadatlanul Wieliczkaig s innét Podgorze-ig üzte s itt Collin vezérőrnagyhoz csatlakozva, ez utóbbi helyet ostrommal gyorsan bevette.

1847-ben a gróf Gyulai gyalogezred parancsnokságát átveendő, Olaszországba ment. Itt a milánói felkeléskor Paviából jól rendezett visszahuzódás által elérte a hadsereget, s a Wohlgemuth dandárral mart. 31-én Mantuába vonult be s átvette egy dandár parancsnokságát. S midőn a piemontiak april hóban Mantua ellen mentek, Benedek, mint a kémszemlélő csapat vezére, elsőbb Marcariaba vonult be győzelmesen s az ellenséget az Oglión visszanyomta, később pedig az Osone mellett működött szerencsével.

Midőn majus 29-kén a curtatonei erős vonal elfogla-

lása volt megrendelve, az ostromot ő vezette s az itt szerzett érdemei jutalmául a Mária Terézia-rend lovagkeresztjét nyerte.

Másnap majus 30-kán, mint az előhad vezére, több órai csatát kiállott, s helyét megtartá, míg végre erősítést kapott. A custozzai ütközet után szintén az előhad dandárát vezette. — Hasonló vitézséggel harczolt a Piemont elleni második hadjáratban. Mortarát elfoglalta, az ellenség seregének közepét áttörte és így nagy tényezője volt a mart. 21-ki győzelemnek. Ez alkalommal az utcai harczot éjjel is folytatta s több ágyu, szerkészlet és számos fogoly esett kezébe.

Hasonló nagy szolgálatakat tett a novarai ütközetnél martius 23-án. Radetzky a magukat kiválóan kitüntettek közé sorozá.

1849-ben vezérőrnaggyá lön kinevezve, s ekkor a Magyarországon levő osztrák hadsereghez küldték. — Győr alatt és Koináromnál azonnal akadt alkalm, katonai működését megkezdeni. Komáromnál július 11-kén a hadsereg közepén volt, s ropant ágyütüzet állott ki rendületlenül, mi által a jobb és balszárnyak, sőt a tartaléknak is lehetségessé vált az előrenyomulás.

Augusztus 3-kán golyózapor közt átkelt a Tiszán, Uj-Szegedet s egy sánczot elfoglalt, s bár itt könnyű sebet kapott, 5-én mégis részt vett s folyvást harczolt a szőregi ütközetben, hol egy granát-golyó lábát tetemesen megsebesíté, mi miatt a sere-

BENEDEK LAJOS, cs. kir. altábornagy.

A mai szám végső lapján látható előfizetési feltételekre a t. cz. olvasó-közönséget ezennel tisztelettel figyelmeztetjük.

get s táborát el kellett hagynia. — A helyre állt béke után az Olaszországban volt 2 ik hadsereg vezérkarának főnöke lett. — 1852-ben altábornagygyá lépett elő, Radetzky leköszönése után pedig 1857-ben a 4-ik hadtest parancsnoka lett Lembergben. Ekkor nevezték ki titkos tanácsossá is.

A jelen olaszországi háboru alatt, mint a cs. kir. hadsereg egyik parancsnoka szolgál s működését a Politikai Ujdonságok előadásából részletesen ismerik olvasóink.

Buzavirágok.

I.

Leveles harasztnak
Szélben vadászok :
Előttem sik téren
Suttogó kalászkok.

Aratnak, aratnak,
Peng a sarló éle, —
Fölvidul a vidék
Vidám pengésére.

Sárguló kalász közt
Megbuva lakába :
Rekedt torku tücsök
Czirpel ott magába . . .

Piroslik a pipacs
Bólint az árnyéka, —
Tikkadó fűrejske
Szól alatta néha . . .

Ott, a hol megcsendül
A fűj pitypalatya :
Az én kis rózsám a
Buzát ott aratja.

Ragyog a sarlója
Csillogó sugárban; —
Kék buzavirágok
Vannak a hajában.

Kék buzavirágok
Vannak a szemében,
Az én boldogságom,
És az én reményem!

Pipacs nem pirosabb
Piros két ajkánál,
Pacsirta nem dalol
Csengőbben szavánál.

Meghallja dalát a
Bokrok fűmiléje,
Azt hiszi : párja zeng — —
S felel énekére . . .

Dalolj csak galambom,
Dalolj csak vidámon :
Én is dallva járok
Haraszton, gyopáron.

Haraszton, gyopáron,
Ligeten, kopáron . . .
Hej aratás után
Te leszesz a párom! —

II.

Megkötötték a kéréket szorosra —
Osszerakták kepeszámra, sorosra;
Keresztjéből a mérőt csak kiverik . . .
Üres verem, öblös hombár megtelik!

Hozzon Isten bőven áldást a nyárra :
Mert az ugyan hozott ám a tanyára!
A gazdának félrevágva kalapja, —
Bajuszát meg úgy högyörsre kicsapta.

Szomszéduram büszkén néz a szérüre,
Mutatja a nagy asztagot örülve;
Beszédében a kedv csakugy sziporkáz :
Akkora ez, komám, mint egy pesti ház!

Faluhelyen most az élet be vidor! . . .
Arcz is, kedv is piros, mint az egri bor;
Szombat este kimennek a szabadba
Az aratók ünnepére vigadva.

Holdvilágos csendes éjjel messzire
Elhallik a vigadozó éneke :
Vessen kiki hű szerelmet szívébe —
Ugy arat majd boldogságot belőle!!

III.

Arat az én rózsám,
Én pedig vadászok :
Körülem csemeték —
Körüle kalászkok . . .

Mellettem bus szavát
Fűmile hallatja :
Mellette megszólal
Fűrjek pitypalatya. —

Szerelmes pitypalaty,
Kesergő fűmile . . .
Szerelem, bubánat — —
De illik együve!

Vadászlegény vagyok,
Zöld erdőben járok :
Messze a sik téren
Dalolnak a lányok.

Sarlólok pengését
Elhozza a szellő,
Énekők csengését
Bámulja az erdő.

A rózsám sarlója —
Az peng legjobban,
A rózsám szép szava —
Az sir lehangosban.

Csokolom az ajkát,
Áldom a sarlóját :
Átkozom kis lábát
Vérező tarlóját! . . .

Arass rózsám, arass,
Arass mihamarább! —
Aratás utánra
Nekem ígért anyád!

Thali Kálmán.

A latin nyelv hatása nemzetiségünkre.

(A „Hazánk“ másodévi folyamának I. és II. füzetéből.)

Nevezetes tünemény az a magyar nemzetiség történetében, hogy azon kizárólagos uralom alatt, melyet hazánkban a latin nyelv mind a tudományos, mind a politikai és társadalmi mezőn századokon keresztül gyakorolt, dacára annak, hogy csupán a római holt nyelvnek tudományos kezelésében nyertünk utmutatást, a magyar nyelv mégis önálló ősi jellegét, természetét és szerkezetét elkorcsulás nélkül nem csak minden viszonyok közt megőrizte, hanem a latin nyelvtől végre függetlenségét is annyira kivívta, hogy a tudomány és irodalomnak s a világkultúrának épen olly alkalmas és önálló közegévé tudott válni, mint a latin nyelv alól magát századokkal előbb emancipált angol vagy francia, az olasz vagy német nyelv.

De még többet mondunk. A magyar nyelv büszke lehet arra, hogy azon *egység* szempontjából, mely mind a kiejtésre, mind írásra nézve nyelvünkben uralkodik, végtelen előnyvel bír az imént említett négy európai művelt nyelv fölött, melyeket a sors számtalan egymástól eltérő dialektussal, és mind írásra, mind olvasásra nézve sok veszélyességgel járó szerkezettel áldott meg.

S hogy nyelvünknek annyi szellemi, erkölcsi és technikai előnye mellett mégis az hazánkban a tudománynak kizárólagos központja s menhelye nem lön, csupán a latin nyelv kiváltságos állapotának s fölerőszakolásának kell tulajdonítanunk.

Nyolcz század lefolyása alatt ugyanis a magyar nemzet és nemzetiség létét s életgyökerét mindenekefelett a *holt diák nyelv hivatalos volta* sorvasztá.

Bármily közel fekiúdt is e folyvást halálós kimenettel fenyegető seb fölfedezhetése, — s habár hova-tovább, mindinkább érezte a nemzet gondolkozó része a sajtó fájdalmát, és a napról napra észrevehetőbb sorvadást, mégis valami fatalistikus vakság mintegy láthatlanná tevő a forrást, honnét a baj eredt.

Nyugati szomszédságában köröskörül a magyar szemlátomást tapasztalta minden nemzet szellemi emelkedését. Egyiránt lerázta magáról mind egyike a római nyelv igáját, s visszahelyezé saját anyanyelvét ősi jogába.

Maga a római szent birodalom, a német nemzet, erre tán az első adta a példát, mert mint a speyeri krónika tanúsítja, *) 1236-ban már a birodalmi gyűlés határozatai német nyelven irattak hártára s hirdettek ki; s ugyanazon krónika szerint fejedelmek dicső őse, *Habsburg Rudolf* megparancsolta, hogy a nemesség járatlansága miatt a diák nyelvben, a fejedelmek és pápák rendeletei s oklevelei a római nyelvet mellőzve, azontul németül bocsátassanak közre, s a szerződések is a jegyzők által német nyelven készíttessenek.

Valamint a német, ugy a francia, lengyel, angol, sőt az olasz is már a 14-dik században saját nyelvvel élt a közügyekben, sőt még a pápa is, a római anyaszentegyház feje, a diplomacia terén mellőzve az egyház nyelvét, követeivel *olassul* levelezett.

Egyedül a magyar ragaszkodott megátalkodottan a latin nyelvhez; s mig igen természetesnek találta azt, hogy még a *Hunyady* korában is a magyar kancellária és törvényhozás, sőt maguk a magyar egyházi és világi országnagyok által nem csak a szomszéd német államok ügyeiben, hanem a hazai német városokkal szemközt is közlekedési nyelvül a német alkalmaztatott, ugyanakkor s ugyancsak tisztán magyarokból álló egyházi és világi kormányférfiak részéről nem látta senki a természetellenes ellenkezőnek, az egyedül magyarul beszélő és tanácskozó nép, nemesség, és városok irányában kizárólag *latin* kormányzási nyelvvel élni.

A tudománytisztelő *Hunyady Mátyás* és világhírű budai könyvtára a magyar nevet szellemi fénykörrel is dicsőíté, — de a nemzetiség tekintetéből a hagyományos latin uton maradván, tán nem is gyanítá a nagy király, hogy a fényes palotában a világ minden részeiből összegyűjtött tudományhalmaz, még ha gyászos sorsát a mohácsi vész után kikerülte volna is, a *nemzeti kultúrára* nézve holt kincs és meddő áldozat leendett, ha annak összes tartalma a nemzet anyanyelvébe át nem ültették, s ez élő csatornán nem szívároghat szét a nemzet minden rétegeibe.

A tartozó kegyelet csorbája nélkül írhatta tehát a német *Spittler*, a magyar *Hunyady Mátyásról* szólva: **) „Kein Aufklärungs-Versuch wirkt auf die volle Masse der Nation selbst, wenn nicht vielfache Verbindung und wechselweise Communication der Einwohner des Reichs befördert und sicher gemacht, auch das Studium der Muttersprache mächtig gehoben wird. Ein einziger recht guter magyarischer Schriftsteller würde zehnmahl mehr gewirkt haben, als alle die Lateiner, denen der König so viel Gutes that.“ ***)

A magyar nyelv mindenütt otthon volt; a családi élet csendes tüzhelye-

*) Chronica der freyen Reichs Statt Speyr — durch Christophorum Lehman Francof. ad M. 1612. Cap. CVII.

**) Magyar fordításban: A nemzet nagy tömegére egy felvilágosítási kísérlet sem hat, ha az ország lakosainak többszörös összeköttetése és kölcsönös közlekedése nem segítetik, s az anyai nyelv művelése hatalmasan nem mozdítatik elő. Egyetlenegy jó magyar író tízszer többet hatott volna, mit mind azon latinok, kikkel a király olly sok jót tett.

***) II. dik kötet 285-dik lap.

nél szintugy, mint a harcmezőn, s a megyék és törvényhozók tanácskozásai közt nem keveseb, mint az Isten egyházában; s a királyi udvar fényes ünnepeinek legfőbb részét képezék mindig a magyar dallamok és hazai énekek.

Egyedül az országlás szentélyébe s az iskolákba nem bocsátott az anyai nyelv, épen azon két körbe, honnét az élő nemzetiség politikai s tudományos sulyát egyedül nyerheti vala.

S ha szükségesnek látszatott is a sok nyelvű országban a kormányzásra egy közös nyelvet választani, — arra mindenesetre az uralkodó s legszámosb népfaj nyelvének több joga volt, mint az idegen rómainak, mely tovább fejlődésben az élő nemzetek nyelvével amugy sem tarthatott lépést.

S valamint az olaszok, németek, francziák és angolok a római nyelv kikép- s bevégtzettségében sem mentséget nem kerestek, sem ürügyet nem találtak saját államaikban anyanyelvük elhanyagolására vagy épen kizárására természetes jogaiból, — ugy sokszorta több alapos és sürgős ok volt e polyglott országban arra, hogy a nemzet egykori fejedelmei s államférfiai a magyar nyelvnek politikai s tudományos tulnyomóságot és érdeket biztosítsanak a hazában.

Ha ugyanazon korszakban, midőn Németországban a német nyelv a diák helyébe lépett, tehát körülbelöl az Anjou-k korában, az országlás, hivatal és iskola nyelvül hazánkban is a magyar választatik, — ezzel kétségkivül a leglényegesb ok megszűnt volna létezni, mely az utolsó Árpádtól kezdve második Ulászlóig a királyválasztások körül az országot örökös pártusákra izgatta.

S ha Verböczy Hármaskönyve már magyar nyelven, s magyarul országlott hazával marad reánk, akkor a mohácsi vésznap emlékezetében ma csupán egy vesztett csatát, a várnainál kisebbszerűt gyászolunk. — S ha azon két nevezetes szervező és teremtő országgyűlésen, melyek 1715-ben és 1723-ban III. Károly király idejében, a szatmári békekötés s a „pragmatica sanctio“ megállapítása nyomán Pozsonyban tartattak, — az alkotott törvény és országlás nyelvül, mint más nemzet teendette, az anyanyelv alkalmaztatik, s nem a magyart háttérbe szorító diák, — akkor József császár magasztos reformszmái s a magyar nemzeti geniusz közé soha félreértés nem férközhetett volna.

S ki a magas tökélyt, szabatoságot, és szépséget tekinti, melyre nyelvünk majd egy évezereden át a legmostohább cserbenhagyás s állami gyámolítás nélkül, feleszmélése után alig félszázad alatt saját erejéből fejleni képes volt, — könnyen beláthatja, hogy politikai kényszerűség mellett ez állapot már századokkal elézhető vala, s százezerek az idegen ajku hazai népek közül könnyebben, gyorsabban s örömeztobb megszereztek volna testvéreiknek hasznos és életrevaló nyelvét azon időtől és fáradságtól megkímélve, melyben nekik a holt nyelv meddő tanulása került.

De a latin nyelv szüksege és kizárólagossága olly rögeszmévé fajult végre az aristocrazia körében, hogy még József császár korában is a megyék a diák s nem az anyanyelvet védtek, s felirataikban a római nyelvet a nemzet nyelvének s az alkotmány alapjának vallották. — Mely rögeszmétől a magyar államférfiak többsége még akkor sem tudott menekülni, midőn nyelvünk már varázsszépségében virulva, a rómainak gyámsága alól az irodalom és tudomány körében végkép emancipálta magát, s a diák szó a gyakorlati közelet terén már gunymosolyt idézett minden ajakra.

A magyar országgyűlések 1790-től bezárólag 1830-ig sokat vitatkoztak a magyar nyelv jogairól, érdekeiről és használatáról, de végleg eldöntö, s az anyanyelv természetes jogait bitosító határozatra eljutni még ekkor sem tudtak, mert az országlást és iskolákat nem említve, a törvények hiteles nyelve 1830-ban is a diák maradt, mig végre az 1836-ki III-dik, 1840-diki VI-dik s az 1844-diki II-dik törvényezikk a nemzet óhajtasait e tekintetben legnagyobb részben kielégítette.

A regényes Vág völgy.

Galgóczytól fölfelé Tepliczig. *)

Hazánk egyik legregényesebb folyója: a Vág; a mennyiben t. i. medrét magas bércezzel ékített hegylánczolatok alkotják; melyek, majd távolabb futnak egymástól, termékeny síkságon szende tekintetű faluknak engedvén helyet, majd öszszébb szorulnak, hogy így a Vág völgye vadregényességénél fogva annál igézőbb benyomást gyakoroljon a szemlélő borongó lelkére. — Igen, e változó idomzatu hegylánczolat völgyének, a kies fekvésű Vágmentének mindkét oldalán, a legritkább természeti szépségek folytonosan pompázó panoramája bontakozik ki perczenként a haladó utazó szemei előtt. — De nem csak a természetnek kellemvegyülete az, mely a Vág völgyet olly megható regényessé varázsolja... nem, alig van hazánkban táj, mely annyi fenmaradt történeti nevezetes emlékekkel igazolhatná dicsőséges multunk viharos cseeményeit... A magas bérceztetőkön szétrombolt várak, mogorva kastélyok s a sűrűn váltakozó helységek még magasztosabbá teszik a természetnek eme különben is remek munkáját.

A Vág völgyet tótok lakják, kik munkásság és szorgalomban felülmulják egyéb term'ketlen vidékeken lakozó rokonaikat. Nem

*) A Vág völgye felső részét már korábban ismertettük. Lásd: *Vág völgyi képek*. V. U. 1858. 33—38-dik száma. Ennek mintegy folytatása gyanánt kérjük tekintetni a jelen cikket. — Szerk.

mondhatnók ugyan e vidék termő talaját valami kitünőnek; azonban a gabonanemeket: buzát, rozsot, árpát stb. jól megtermi. Népe erős, ruházatjára nézve a czifraság iránt előszeretettel viseltetik.

E futólagos megjegyzések után térjünk a czimünk által kijelölt vonalra, és ismerkedjünk meg nehány, figyelmünket méltán érdeklő nevezetességgel, melyeket a mennyire az általam gyűjtött adatok engedni fogják, multjával együtt fogom a t. olvasónak röviden bemutatni.

Galgóczy (Freistadt).

Nyitra megyében, szorosán a Vág balpartján fekvő mezőváros. Galgóczyban egy különös figyelmet ébresztő tárgyat találtam, ez egy *minaret* maradványa, melyet többen Lehel vezér siremlékének tartanak; hogy ezen állítás alaposágát milly indokok segélyével lehetne bebizonyítani, ezt az említett hiedelemben lévő egyénekre bízom. Nézetem szerint e minaret rommaradványainak építési szilárdságára következtetve, alig lehetne feltenni: hogy közel ezer év viharaival ennyire megküzdni képes lehetett volna.

Áttérek a szomszéd emelkedett hegyen fekvő hasonnevű várkastélyra. Ezen az egykori szláv birodalom egyik fontos várát, jóval a magyarok bejövetele előtt szlávok építették; akkortáiban *Coleauci* nevet viselt, s hihetőleg jelenlegi elnevezése is módosítás útján innen származhatott. Bejövetelükkel őseink foglalák el, s mint végerősség jó szolgálatokat tett.

Először is Csák Máté uralma alatt találjuk, hogy addig milly viszontagságokon ment keresztül, történetileg biztos adatok hiányában erről bajos volna értekezni. Midőn a vitéz Csák Máté hatalma Róbert Károly tulnyomó ereje által végkép megtörtetett, öszszes vagyona és így Galgóczy is a koronára szállott. Később V. László a hatalmas Ujlaki Miklósnak ajándékozta. Ujlaki Lőrincz magva szakadtával ismét visszaesett a koronára. II. Lajos 1525-ben Thurzó Eleknek adományozta; a Thurzócsalád kihaltával meggyyszer a korona birtoka lön. 1635-ben, 180,000 pft. vétel árért Forgách Ádám tette sajátjává.

Midőn a két hires vezér Bocskay s később Bethlen seregei a Vág felé nyomultak, — Galgóczy ura is jónak látta, feltárni a kapukat. Mind Bocskay, mint Bethlen gondoskodtak arról, hogy a Vágon átkelvén, Galgóczy a netaláni visszavonulás esetében biztos fedezetül szolgáljon seregüknek.

1663-ban a törökök foglalák el, és pedig miután Érsekújvár elestével a gyáva várórség, a parancsnokot ötöd magával kivéve, rémültében a várat odahagyta — könnyű módon. A törökök csak 1664-ig bírták.

Forgách Simon, Ádámnak fia, fővezére levén a a nagyhirű Rákóczyznak, ennek bukása után ő is megfosztatott minden vagyonától, s így Galgóczy vára 1715-ben gróf Erdődy György birtokába került, melyet még most is az Erdődy-család bir. Gróf Erdődy József Galgóczy várából fényes uri kastélyt alakítottatott s a kastély környékét gyönyörű parkká változtatta át, melyben a művészileg rendezett facsoportozatok, patakocskák, tavak stb., ezt hazánk első rendű kertjei közé emelik. Köszönetteljes elismerést érdemel a birtokosnak azon emberbaráti tette, melynek folytán ez a közönség élvezetére nyitva áll.

A kastélyban van egy, több ezer kötetből álló könyvtár, régiségek gyűjteménye stb. A várkapolna faragott oltárképét Korvin Mátyás ajándékozta volna a vár urának.

A várbóli kilátás meglepő: délnek a messze terülő számos helységgel borított termékeny rónán pillantjuk meg a távol láthatárt. A többi oldalról tornyosuló hegylánczolatok övezik. Alant kigyózik a Vag folyam, folyását messze elkísérheti a szem, mignem a távol kékkelő bércekkanyarulatok között lassanként láthatatlanná lesz. Galgóczytól a Vágmentén Leopoldvár mellett elhaladva Szokolóczra érünk.

Szokolócz.

Nyitra megyében, a Vág balpartján kies vidéken fekvő tót falu. A Vág völgyben Szokolócz bir a legtermékenyebb határral. Magát a helységet gazdag gyümölcsös, termékeny szántóföldek és legelők választják el a Vágtól. Van itt Windischgrätz hgnek csinos kastélya s kertje. Tehenészetét nem hagyhatom említés nélkül. Innen utunkat a hires póstyéni fürdők mellett észak felé folytatók, mig a szintén Nyitra megyében a Vág bal partján Temetvényt pillantottuk meg.

Temetvény várromjai

a Vágújhely előtt fekvő legmagasabb hegycsucok egyikét koronázzák. Régi fényét alig ismernők fel az idő emésztő hatalmától alaktalaná vált bástyákon s kőhalmazokon.

A fáradságos felmásztást fejedelmileg kipótolja a rajta minden irányban messze terjedő kilátás. A láthatárt hosszú hegyláncolatok keskenyítik, mellyek közül egy-egy magasabb bérce büszkén emelkedik ki szikla-ormával, ezek egyikén a tulparton *Csejte* romjai meredeznek. Ugy látszik, mintha Temetvény romja a kisebb nagyobb hegyóriások felett borzasztó magasságánál fogva mintegy felügyelői szerep betöltésére volna hivatva. — A látvány mind szépség mind nagyszerűsége nézve ritkítja párját. Alant *Luka* helység falai fehérlenek, ebben leginkább magára vonja az utazó figyelmét egy csinos négyszög idomu kastély. Sándor-család birtoka.

Hogy e vár mikor és ki által lett építve, meg nem határozhatjuk, de arról hogy 1368-ban már létezett, s hogy I. Lajos Tóth Miklós nevű pohárnokának adományozta, egy fenmaradt oklevél kezeskedik.

V. László 1453-ban a már 70 vár felett birtokilag rendelkező hatalmas Ujlaki Miklós-nak adományozta. Az Ujlaki család kihaltával urait, sokszor változtatta. — Birtokosai nagy urak levén, félre esése miatt nem sokat gondoltak vele, minek a vár mostani szomorú sorsra jutása lett következménye. Folytasuk tovább a tágas völgyben utunkat s nem messze egy magányosan álló szikla csucson *Becsko* vár romjainak merész s bus tekintetével találkozunk, mellyet miután már e lapok olvasói ismernek, *) elmellőzvé, a jövő számunkban közlendő *becskői várkapolnáról* szólunk.

(Folyt. köv.)

A toroczka völgy.

(Vége)

Építetté a várat 1290 táján II. Illés (Eheleus vel Elias comes de Turukó, hihetőleg Turukó) erdélyi alvajda. Merészen rakta, minden alap nélkül ragasztva a szirtre építője a falakat. Mintegy bűhatalommal parancsolva a szirtnek, hogy emelkedjék, s lakot, védelmet adjon urának, hogy legyen hova lehajtsa nyugottan fejét nem tartva orvok megtámadásától. Sok déleczeg levente száguldott nemes vérű paripákon innen le, sok gyönyörű hölgy merenge tekintetével a szép kis völgybe le, míg lelke messze szárnyalt túl a szirtteken, a Thoroczka családnak sok derék őse osztá innen parancsát harcz idején vitéz dandárának, vagy adá békében mint udvari tanácsnok fejedelmének böles s a hon javára célzó tanácsát. Itt vala sasfészke a kegyetlen Thoroczka Istvánnak, Rákóczi Ferencz tábornokának, kitől a fogoly csak orra és fülei árán menekedett, ki bátran űzé vissza a sziklaszoroson betörő ellent. Azonban fordult a hadiszerencse, a felkelés lecsillapítva, a fejedelem száműzött, s Thoroczka István Moldovában bujdosva földönfutó lön. Később kegyelmet nyervén visszakerült. Távolléte alatt azonban vára felgyújtatott és leromboltatott 1714-ben.

*) L. V. U. 1856. 41. számát.

A büszke lak rommá lön. A mogorva kapus tisztét hunogó bagoly vevé át, s nappal kürtje hangját vércsék visitása pótolja, a kis várudvar kövezetét omlás szemete fedi. A nyugoti rész vaskos, de szabályos építésű tornya, illy sok idő eltelte után is, csak erőszakos rombolás nyomait hordva magán, még áll, mintegy fájdalmas felkiáltó jel mereszkeve égre, s a kíváncsi idegennek sokat, sokat mondani látszik Merészen vicsorgatja csorba fogát a vész nemtőjére, melly rá-ráküldi a pusztító vihart megostromolni a daczost, azonban sok erőködés után is, alig pár kődarab, mit leharaphat róla.

A vár felett festői változatosságban domboruló oldalon gazdag erdőség terül, mellynek sötétzöldjéből itt-ott kandi sziklacsucok emelik ki fejüket. Gyakran hall itt, a völgy lakója, midőn alant a legnagyobb légi csend uralg, hidegtélben rémitően zugó morajt, melly néha 6—7 óra hosszan dühöng. Az ormokba ütköző erős déli szél jelenti ilyenkor a szigorú hideg szelidebbé átváltozását, mi másnap 7—8 fokkal száll alább.

Szemben a völgy keletészaki oldalát képző „Székely-kő“ egy roppant sziklatömrő emelkedik, meredek viharbarázdált falán itt-ott verhenyős foltok, közepe táján hatalmas sziklaüreg ásit.

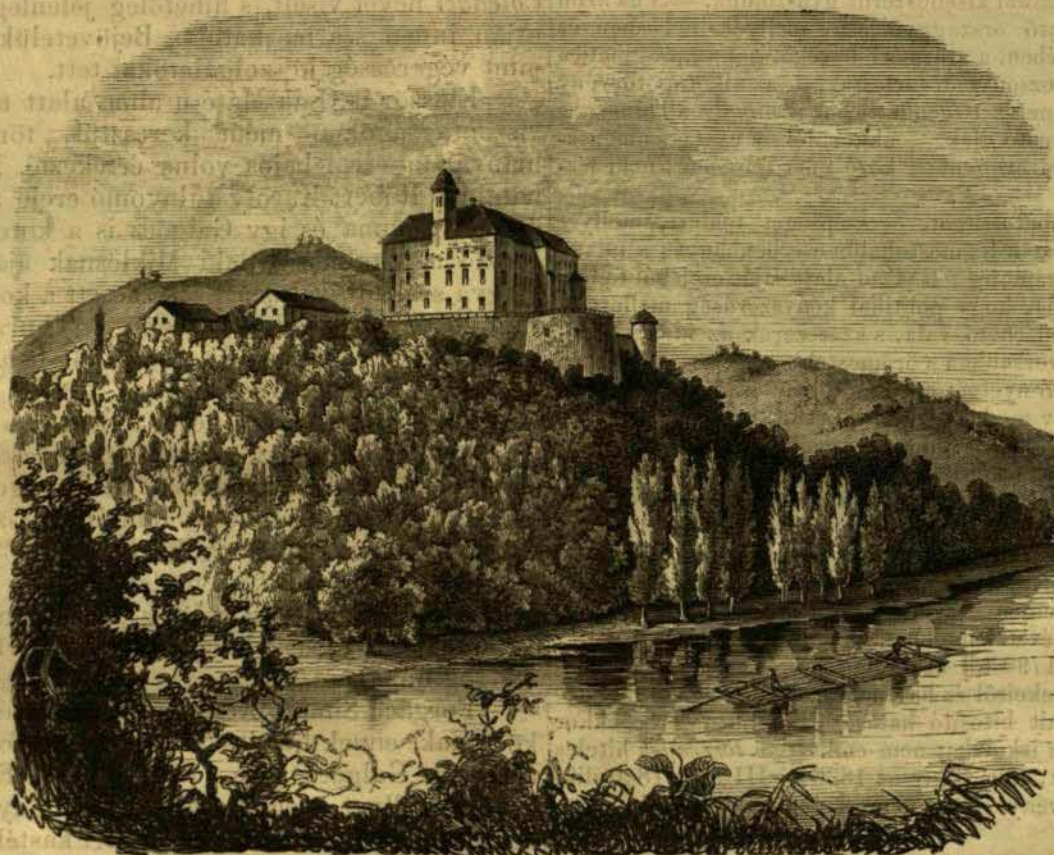
E roppant sziklahegy tetője nyugoti végén mintegy 3200 lábnyi magasban emelkedik csaknem ölnyire vastag falrom, egy darabja a völgy másik romjának, a Székelykő vár maradványa.

A XIII. század elején honunkra tört vad tatár csorda, Batu Khán vér- és zsákmányszomjas hada utjába esvén, e várat is megtámadá 1241. A várat I. Illés (comes de Turukó) atyja a fenirt alvajdának, s vitéz székely őrség védte. A féktelen rabló csoport, melly mézár-lásaiban s gyujtogatásaiban határt s eddig ellenállást nem ismert, itt emberére talált, többszöri megtámadásait vitézül verte vissza az őrség. A megbőszült tömeg még rakoncátlanabban üzte, innen csufosan elűzve, rablásait s kegyetlenségét a nyugoti vidék csen-

des s magát békén mézárólatni engedő lakóin, csak itt ott letek menhelyet a jókor menekülők sziklaszorosok s barlangok ölében, hol az atya kiméretlenül némitá el siró gyermekét, hogy rejteke annyi szerencsétlen bujdosónak fel ne fedeztessék, ha másképp czél-szerűnek nem látá, halállal is. Millyenek lehettek e kegyetlenségek, mellyektől féltében az atya gyermekgyilkossá lehet!

A székelyek e derék ellentállása és vitéz védelme megörökitette magát, a vár és a szirt azóta neveztetvén Székelykőnek.

A Székelykő tetejéről pompás kilátás nyilik csaknem egész Erdélyre. Felsőes panorama, melly gazdagon kárpótolja az idejövétel fáradságát. Gyönyörűen olvadnak össze a távol egével kéklő, itt-ott fehérle csucsa a messze határszél bérceinek, közelebb mind tisztább pompával emelik homlokukat a magasba, gazdag tölgy- és fenyőfűrtözeteket lengető, s öleikben gazdag erekben nemes érczet, sőt rejtő hegycsucok. Alant a néhol feltünő téreket vakító ezüst-szalagként kigyózza át a Maros, hátára a képzelet vagy a való egyes fekete pontocskákat, uszó sőshajókat, vagy tutajokat fest, itt mint komoly öreg apa háta megé rejtőzve, bujdosdit játszó kis unoka tűnik elő, s rejtőzik el, kiálló hegykönyök mögé a játszian szökellő Aranyos. Tovább délkeletre a Szurul csucsa fehérlik a gyönyörű Olt völgygyel, s lenn délnyugoton mint elmosódott álomkép gyanittatja a szép Hátszegvidékét s felhőülte lapos tető-

Vág völgyi képek : Galgócz.

A magentai csata június 4-én. — (Lásd a szöveget 343. lapon.)

jét az „agg Retyezát.“ — De mind e szépségeket csak látva lehet élvezni, ezt leírni a legmerészebb toll is hiába kísérl.

A toroczkói völgy sziklái, szakértők állítása szerint első- és másodképződésű mészkő, üregeiben és vasbányáiban, melyek a legjobb minőségű vasak egyikét adják, sokféle és igen szép jegeczeivel. A Toroczkó és Borév közti „fehér pataokban“ pedig igen szép s gazdag agát, carniol, calcedon-erek s jaspis-telepek találhatók, ezek is mind vállalkozóra várnak.

Barlangjai közt nevezetes a csepegő barlang. Ez a völgy nyugoti hegyei egyikének nyugoti oldalán nyílik, az Aranyos felett. Hossza mintegy 50, legnagyobb szélessége 12, s ürege magassága körülbelül 4 ölnyi. Belsejében, mint jégsapok csüngnek a tetőről alá, különböző nagyság és vastagságban átlátszó kövületei a lecsepegő viznek. Igen szép a többek közt egy oszlop, inkább gula, melly alólról felfelé mindig vékonyodva mintegy 10 lábnyi magasra emeli csucsat, míg aljából a legtisztább, s hidegsége miatt csaknem ihatatlan vizü forrás tör ki. A barlang nyílása előtt egy 5 ölnyi magas szirtkapu, mint roppant diadalív emelkedik, honnan gyönyörű kilátást élvezhetni az alatt 3000 lábnyi mélységben folyó Aranyos vizére s vadregényes szép völgyére.

Innen mintegy félórányi távolban, nagyszerű, ritkán élvezhető látomány ragadja meg a nézőt. Ez a „buvópatak.“ Itt két különböző irányu sebes havasi patak egyesül, — egyikök mintegy 15 ölnyi meglepő szép esést képezve — s együtt rohannak vesztükre, egy szomjas szirtüregbe, mellynek torka telhetetlenül nyeli el a folyton beléomló roppant víztömeget. Azonban halálra új élet, feltámadás következik, mintegy 800—1000 ölnyi földalatti bolygás után, nem messze innen Szolcsva helység végénél, mintegy megdicsőülve a kiállott vész után, egy 10 ölnyi magas és 3 ölnyi szélességű gót ivalaku barlangnyíláson át szökellnek egymást üzve játszi habjai ismét a napvilágra. E barlang is magában sok szépet rejt. A nyíláson belől mintegy 10 ölnyire övig érő mély viz van, mit a nyílásnál emelt kőgát tart folyton egyenlő mélységben, hogy az alatt levő malmok mindig viz bővében legyenek. Azon belül a magasból lezuhanó patak ösvényt képez. A barlang belje, mintha íveken, oszlopokon nyugodnék, majd szűkebb, majd tágabb öblökben halad felfelé, míg legmagasabb pontján, hol a patak bele jöve, ember-magasságra letörpül. (Kövár Erd. föld. ritkaság. 229. l.)

Mindezek látása, mit a legélénkebb találóbb leírás sem pótolhat, gazdag élvezet nyújt az utasnak. Mi szép látni a kopár oldalakkal s a szürke szirtóriással szemben, ellentétöket, a gyönyörű s gazdag erdőséget, s alatt a téren a dusan hullámzó kalasztengert s viritó zöld réteket. A völgy nagyon termékeny, a növényzet buja. De megkívánja a szorgalmas munkát és sűrű trágyázást, és ekkor a tisztabuza köble 130—137 fontot nyom — a többi gabonanemek is hasonló minőségben, de a hüvelyes vetemények különösen gazdagon tenyésznek: egy véka borsó után például jól mivelt földben 30 vékát nyer munkás birtokosa. Azonban, ha valahol, úgy itt igazán nem ingyen kapja termését a gazda.

És most néhány szót a völgy lakóiról.

Gyertyános, Bedeló és Borév lakói oláhok, az elsők a volt Alsófehérmegyéből származott szép faj, a két utóbbi lakói pedig mokányok, illetőleg azokkal rokon faj. A mokány sokáig a birodalomnak, a mivelődés és polgárisodás legalsóbb fokán álló néposztálya volt, s míg Magyarhon némely vidékén e név a „betyáros“ nál valamivel többet jelentő, de nem épen lealázó, Erdélyben senki sem irigylé mástól e megtiszteltetést, mert ott még a sátoros cigány is főlebb érzi magát „hiszen csak nem vagyok mokány!“ kifejezéssel jelentvén, hogy annál még ő is civilizáltabb. Azonban ez is máskép van már most s a toroczkói völgy lakói csak rokonaik, de a szomszédság leköszörülte szegletes bányásait az eredeti fajnak bennök.

Toroczkó és Szentgyörgy lakói német eredetűek. Némelyek szerint a Németalföldről telepített szászokkal II. Géza idejében (1141) mások szerint később jöttek be Felső-Ausztriából, a Toroczkay család által hozatva be bányászat végett. Azonban most már kétség eredetök felett többé nem lehet. III. Endre király egy oklevelében, melly 1291 ben kelt (Kövár Erd. föld. ritkaságai. 161. l.) elmondja, mikép „Toroczkó város lakói hozzá mentek, és elpanaszlák, hogy kiváltságos levelük, melly mellett ők Ausztriából behívtak, a tatárok által elpusztított. Kérelmök igaz voltáról — folytatja az oklevél — több főur által meggyőztetvén, s tekintetbe véve, mi nagyon befoly a bányászat az ország javára: a király

Toroczkó népének, melly *Felső-Ausztriából Eisourzel* nevü helységből hivatott, megadja“ stb.

E csaknem általánosán szöke szép faj, megtartotta jellemző arckinyomata mellett eredeti szokásait, jellemét s szászos viseletét, a czifrán kivarrott s rókatorokkal prémzett bőrködmönt, széles karimájú kalapot, s szép hölgyei gazdag, néhol aranyfonallal, rop-pant munkával varrt ingmellöket s aranyos pártájokat. Egyébiránt magyarul beszél, német eredetéről nem örömet hall, s valóban már annyira el is magyarosodott, hogy csak pár németes név, minő Vernes, Ekhárd, Lenárd stb. az, mi viseletökkel eredetöket még eszünkbe juttatja. Minden szükségleteikkel saját kebel- és fajabeli kézművesei látják el. Igen szorgalmas, munkás nép, de ujitást nem kedvel, s valamint gazdaságát, úgy bányászatát és vasmivelését is a 13-ik század tudománya szerint folytatja most is. Nagy mértékben összetartó, noha az önzéstelenséget nem lehet hibái közé sorozni. Vallása tulnyomólag egységihívő, (unitárius) s némileg innen magyarázható összetartása, mert e felekezet hívei, becsületükre legyen mondva, érzik és értik, hogy fenállásuk jelszava „összetartás,“ s azt szigoruan követik is mind anyagi mind szellemi tekintetben. Az oláh, ki e két helység egyikébe letelepszik, elhagyja rövid időn nemzetét, vallását, nevét, s lesz magyar s unitarius, de hogy toroczkói valaha eloláhosodott volna, arra nincs példa.

És most kérдем, a külföldnek hány országa mutatja fel együttvéve azt, mivel Erdély, sőt a többek közt csak e kis völgye is Erdélynek dicsekszik: szép fekvésü völgy, érdekes külső lakóival, gyönyörű erdőség, nagyszerű szirtszoros, ritka szép barlangok, pompás vizesések, „buvó patak,“ történeti nevezetességü várromok, és mindezek felett pompás kilátás az egész országra.

Jól van az, a maga rendén, hogy menjünk külföldre, ismerjük meg az idegen föld nyelvét, lakóit, szokásaikat, az ipart, gazdasá-tukat, s használjuk fel mind azt, mit ott tapasztaltunk honunk s nemzetünk javára, de csak akkor, miután jól ismerjük szép hazánkat, népeit, szokásait, történetét, előnyeit, szükségéit, hogy így tudhassuk, mire kell külföldön figyelniünk, s ne szégyeneljünk meg a külföld előtt, kérdéseire honunkat illetőleg csak hiányosan, vagy épen nem tudva felelni. Mutassuk meg, hogy megérdemljük kin-cseit e szép honnak, mellyeket csaknem öntudatlan birunk.

Az illetők pedig vállalkozzanak, utazzák be e szép hazát, ir-janak ismertetésekét róla, ott van a szép Aranyos, Olt, Szamos és a pompás Maros mente, lehet itt a száraz tárgyat történeti beszé-lyekkel élénkíteni, mert minden kis pont történeti nevezetességü, és eseménygazdagsággal bir. Keressenek szakértő művészeket, kik a gyönyörű tájakat lefestve, képeikkel gazdagítsák az illynemü leírásokat, s bizonyosan több haszon lesz a nemzetre háramlandó, s maradandóbb név szereve, mint a mit üres elcsépelet tárgyú beszé-lyek adhatnak.

Maszk Hugó.

A z o l a j f a .

Az olajfa megbecsülhetlen ajándéka a természetnek. Déli Fran-czia-, Spanyol-, Olasz- és Görögországokban egész vidékek élnek ennek jövedelméből. Valamint nálunk a szilva- és cseresznyefák majdnem kiegészítő részét teszik lakjainknak: úgy az olajfák a melegebb tartományokban a legnyomorultabb gunyhóknak mintegy szövetséges társai, fentartói, táplálói. A kösziklás, meredek hegyeken egész erdőket képeznek. Levelei keskenyek, a fűzéhez hasonlók, inkább szürkés, mint zöld színűek. Karcsu, vékony ágai szabálytalanul terjednek mindenfelé. A törzs nagyobbára görbe, bütykös, hasadozott, mint villámütött fáké, hanem kiapadhatlan életerővel bírnak. Megemésztheti a tűz gyökéig, mégis kihajt, s nedvteljes sarjadékából új fa lesz. Ezért vigasztalja *Hoseas* proféta a nyomortól földig sujtolt népet az olajfa-sorsáról, melly, ha szétromboltatik és kihajt, megérlelt gyümölcsöt hoz. Ezen fa a leg-soványabb vidéken is diszlik, sőt a köves földben leginkább meg-érleli gyümölcsét, mint *Jób* mondja: „a kösziklából olajforrás busog.“ Épen azért az olly tartományokban, hol televény-föld nincs, megbecsülhetlen áldása a Teremtőnek.

Fehér virágai apró csomókban állanak; gyümölcse hosszukás, gömbölyded, kemény maggal bíró bogyo. A bogyók nagysága kül-lönböző. Némelyek hasonlítanak a megyhez; mások, nevezetesen a spanyolhoni olajbogyo, szilvanagyságuak. Szine fekete, zöld, vagy vörös. Húsa keserü, undort okozó, taplós izü, a honnan természeti állapotban nem is ehető, hanem befözve. A lehullt éretlen bogyo-

kat folszedik, 24 óráig hamu és oltatlan mészből készített folyadékba, vagy sós vízbe áztatják, azután néhány napig friss vízbe teszik, ánizs-, koriander- s más fűszerekkel behintve, tonnákba, vagy üvegekbe rakják. Olasz- s déli Franciaországban az így elkészített bogycok mint izletes esemegék nagy kedvességben állanak. Az étvágyat növeli s az emésztést elősegíti. Egyébiránt az olajbogyó nagy haszna nem ebben áll; legnagyobb nyereség az ugynevezett *faolaj*, melyet ezen fa bogyóiból nyerünk. Az e célra használt bogycoknak teljesen éretteknek kell lenniök, mellyek szét-törötve sajtoha tétetnek. Először csak gyöngén sajtolják, midőn a gyümölcs husából fehérszínű, s édesizű finom olaj kerül. — A másodszeri erősebb sajtolás alkalmával mára gyümölcs héja és magva is ad olajat. Ezután a pépre forró vizet öntenek, s ismét sajtolják, de akkor már zölde színű az olaj s tisztátalan. A provençei olaj (déli Franciaországban) nálunk legjobb hirben áll. Egyébiránt kereskedés útján ritkán kaphatni tiszta faolajat, hanem csak más olajjal vegyítettet, a mit a rázás alkalmával kifejtett habzásból ismerhetni meg, melly a tiszta faolajnál nem tapasztalható.

A faolaj igen fontos kereskedelmi cikk. A gyógyászatban gyöngén oszlató hatásánál fogva gyakran használt szer. A melegebb tartományokban a vaj hiányát pótolja, s kevés étel van, mellyre nem alkalmaznák. A forró földön alatt lakók testöket olajjal kenetik, melly által bőrük erőt s hajlékonyságot nyer. A zsidók az étáldozatoknál s fölavatásoknál mindig használták. Így avattatott fel Aron Mózes által főpappá, s „Mózes vevén a szent olajat, bekené az egész szövetségsátort, s mindazokat, kik benne valának.“ A szövetségi sátor szentelt lámpájában a legtisztább faolaj égett. *Sámuel* szaruját olajjal megtöltötte, hogy vele *Sault* királylyá kenje. *Chlodwig* frank király 496. karácson ünnepén Remigius püspök által keresztyén királylyá avattatott. A mint a monda tartja, egy galamb hozta le mennyből az olajos üveget, melly a Rheimsi templomban őriztetvén, minden megkoronázandó francia királynak ezzel kellett felavattatnia.

Syria, Palaestina, az ó korban gazdagon meg volt áldva olajfával. Aleppó körül, s a Libanon hegyen még ma is nagy mennyiségű olajfa tenyész. Görögthonba a főnicziek ültették át. Olasz-, Francia- s Spanyolországokba Syriából vitetett. A régi görög hitrege szerint *Pallas* istennő plántálta legelőször Görögthonba. Megegyezett nevezetesen *Neptun* tengeri istennel, hogy a ki közölök Attika fővárosának hasznosabb ajándékot tud adni, arról neveztesék a város. *Neptun* egy lovat teremtett a földből, *Pallas* (*Athenae*) pedig egy olajfát növesztett, melly is, mint a békés erkölcsi fejlődés jelvénye, az istenek tanácsa által hasznosabbnak ítéltetvén, mint *Neptun* harczai paripája; a város az istennő nevével *Athénnek* neveztetett. A templom-hegyen, hol a szent olajfa állott, emelték fel a pompás *parthenon*, hol az isteneknek *Phidias* által aranyból és elefántcsontból készített szobrai állottak. Legnagyobb tiszteletben tartatott Athéne istennőnek olajfából készült „*égből alá szállott*“ szobra, melly mint az őskor legbecsesb ereklyéje, gondosan őrizteték. — Az olajfát hajdan a béke jelképeként tartották. *Noe* másodszer egy galambot bocsátott ki bárkájából, megtudandó, hogy a mindent elborító vizözön megszűnt-e már, s a galamb csőrében egy friss olajágat tartva, tért vissza. *Noe* ezt az Isten és ember közti kiengesztelődés biztos zálogául tekinté. Az első keresztyének a temetőkben halottjaik emlékkövére illy olajágat tartó galambot rajzolának, melly jelképezé a sirontuli boldogság reményét. A görögöknél a béke istennője jobbában olajágat, baljában a bőség szaruját tartá. Rómában a győzelem istennőjének szentelt szobor olajágából font koszorúval díszítették.

Az ós korban ezen fa olly nagy tiszteletben állott, hogy annak rongálása szigorú büntetéssel sújtaték. Midőn a spártaiak háddal özönlék el Athéne vidékét, s tüzzel, vassal pusztítának mindent: az olajfát megkimélték, mert félték az Isten boszujától. Tüzelése egyedül csak az isteneknek szánt áldozatok alkalmával engedtetett meg. Midőn az athénebeliek *Epimenidest* fölkérték, hogy Krétából hazatérvén, *Solont* az állam újra szervezését tárgyazó törvények készítésében gyámolítaná, s mindenféle kitüntetésekben részesíteni akarák, visszautasított mindent, s csak egy olajágat kért a *Pallas* templomában álló szent olajfából. S ezen ékességgel tért vissza hazájába. Az olympiai játékok alkalmával legnagyobb megtiszteltetés volt a győzre, ha olajágából font koszorúval díszítették. A római diadalmenetek alkalmával is illy koszorúval vittek a győzelmet ülo hős tetteit dicsőítő kiáltnokok (heroldok).

Kún Pál.

László Károly levele Amerikából.

VI. *)

(Utazási kirándulás a Tehuantepeki földszoroson.)

Chinameca (Mexico), május 31-én 1859.

Kedves olvasóim! Első levelemben már szóltam ezen tartomány közep és déli részéről; de minthogy, a mit ott mondtam, kevés volt s azt is csak hallás után mondtam; remélem, megengedik önök, hogy a február elején azon részekben tett utazásom rövid vázlatával untassam önöket, ismeretség-nevelési jó szándokkal.

Az észak-amerikai postát és utasokat itt keresztül szállító é.-amerikai társulat tengeri gőzöskének január 30-án New-Orleansból már Minatitlanba kellett volna érkezni; de ez még febr. 1-je d. u. 4 óráig sem történvén, hogy a Kaliforniából jövő, s hihetőleg már ekkor *Suchilban*, — a csekély víz-hajókázás fejezél, — veszteglett utasok és posta tovább ne várjanak, ne készenek, az összeköttetést eszközölni szokott „*Suchil*“ nevű, leterhelve 18 hüvelykre súlyedő, 4—500 személyt podgyásostól könnyen vivő, kettős gépezetű vas gőzös felfelé indulni rendeltetett. Volt segédeim közül egy, utitársul jött velem. Lovainkat, katonásan felpakkolva a gőzöskére tettük s indultunk, alig 5—6 utassal rajtunk kívül. Az idő tiszta, csendes, kellemes volt, a légmértéklet 19° R. A *Coatsacoalcos* folyó, melly Minatitlannál 1200 láb széles, s felfelé keskenyedik, és *Suchil*nál Minatitlantól 21 német m. földnyire 6—7 száz láb széles, termékeny, de évenként július és augusztusban a kiáradó folyó által előtértni szokott lapályon kigyózik. *Suchil* felé alig van 3—4 helynél több darabocská, hol a part a vizáradás által soha sem borítottatik el, s ezen emelkedett helyek közül egyen egy falucska van s a többin egy-egy tanya, hol mahagony-favágók laknak. Az egész természet gyönyörű zöld volt, virágokkal ékesítve s az emberek által nem háborított csendet csak a papagájok csacsogása, a gyönyörű tollu tarka madarkák füttyölése, a majomesáladok nyávogása, s a mi kerekeink lubiczkolása törte meg.

Tizenhét óra alatt *Suchilba* értünk, hol jelenleg csak 4—5 ház van, s ott egy sövény-falú, pálmafalevél-fedelű vendégfogadóba szálltunk. Itt kevésféle ugyan, de annyi eledellel láttattunk el, hogy még egy angol utazó sem panaszkodhatott volna, mert kolompírral főzött marhahuson kívül (Magyarhorban gulyáshus név alatt ismeretes) volt főtt vagy sült sonka és „beefsteak“, tea vagy kávé a tetszés szerint. Egy személyért szállásért és kosztért lóval együtt egy napra vesznek 3½ dollárt (7 ft. 17 kr. pp.). Másnap (febr. 3-án), reggeli után lovainkat felnyergeltük s pakkoltuk s 8 órakor a nagy utra, „*more patrio*“ indultunk. Az első 5½, német mföld igen hegyes völgyes volt, az itt-ott térdig érő kemény, agyagsárban nem egyszer dőltek el velünk. Utunk (a „*Louisiana Tehuantepek társulat*“ által félig meddig végzett szekérut) beláthatlan kiterjedésű tavaszi színben s erőben viruló őserdőben vezetett, s a fák alatt a buján növe bokrok, a fák tetejére felfutó juhszalag-féle növények és hajnalokak keresztülhatolhatlan sűrűk voltak. Pácánt, papagájt és majmot eleget láttunk. Az 5½ mföldnél tanyánál ettünk, etettünk s utunkat folytattuk, melly azután kevésbé egyenetlen, itt-ott műrvás és száraz volt, és fátlan nyílt legelőkön vitt keresztül, s 6 órakor este a *Sarabiai* tanyához értünk, melly *Suchiltól* 12½ n. mföldre esik, s csak egy itteni módorban épített, sárral betapasztott sövényfalú vendégfogadóból áll. Vacsoráltunk s aludni mentünk s aludni *akartunk*, de hiában; mert a pusztai nevetlen, éhes bolhák légiója békét nem hagyott, s örültünk, mikor láttuk, hogy virradt, s nem kevésbé, hogy reggelizés után ezen, purgatoriumnál is rozszabb helytől megszabadultunk. Ezen a vidéken nappal roppant alkalmatlanok a „*rododoró*“-k. Ezek igen apró fekete legyek szürke szárnyakkal. Az embert és lovat híven követik s csipik. Csipésüket az ember nem igen érzi, de annak helyén a bőrön egy gombostü-foknyi vérhólyag marad, melly vizket, megfeketedik s csak a bőrrel kopik le. Különös az, hogy ezek az embernek csak a kezeit csipik, vagy ha más helyen csipik is, ott vérhólyagot nem hagynak. Ez nap utunk hullámzó lapályon kanyargott, többnyire nagy kiterjedésű legelőkön, rajtok itt-ott egy darab erdővel. A legelő füve nagy volt, zöld és sűrű, de csaknem sásforma durva, éles, mellyet a marha nem igen szeret. De nem is láthat ám itt az ember magyar alföldi nagy gulyákat, méneseiket és juhnyájukat. Néhány öszvéren és szarvasmarhán kívül egy kis farka juh volt az, a mit egész napi utunkban láttunk. De milyen juhok voltak ezek! Hosszu lábuk, szőrük (mert az gyapju nevet nem érdemel), kávé vagy piszokszínű rövid, durva volt.

11½ n. mföld napj utazás után *Almolyában* szálltunk meg éjszakára. Ez is csak 2—3 házból álló állomás, s fekszik a *Sarabiai* és *Chivelai* nagy lapályokat a Csendes tengeri nagy lapálytól elválasztó hegyek tövével, kietlen vidéken, mert az egész vidék dombos, hegyes legelő, melly már ezen időben itt ki van sülve s egyéb zöldeget az ember nem lát, mint a pálmafákat és a patakat keskenyen prézmő élőfákat. Febr. 5-kén d. e. 10 órakor *Almolyából* indultunk s a 2½ n. mföldre eső, 6—8 házból álló, *La Chivelában* egy kevés időre megálltunk, hogy a vasut előleges méretésével foglalkozó főmérnöknek jó napot mondjunk.

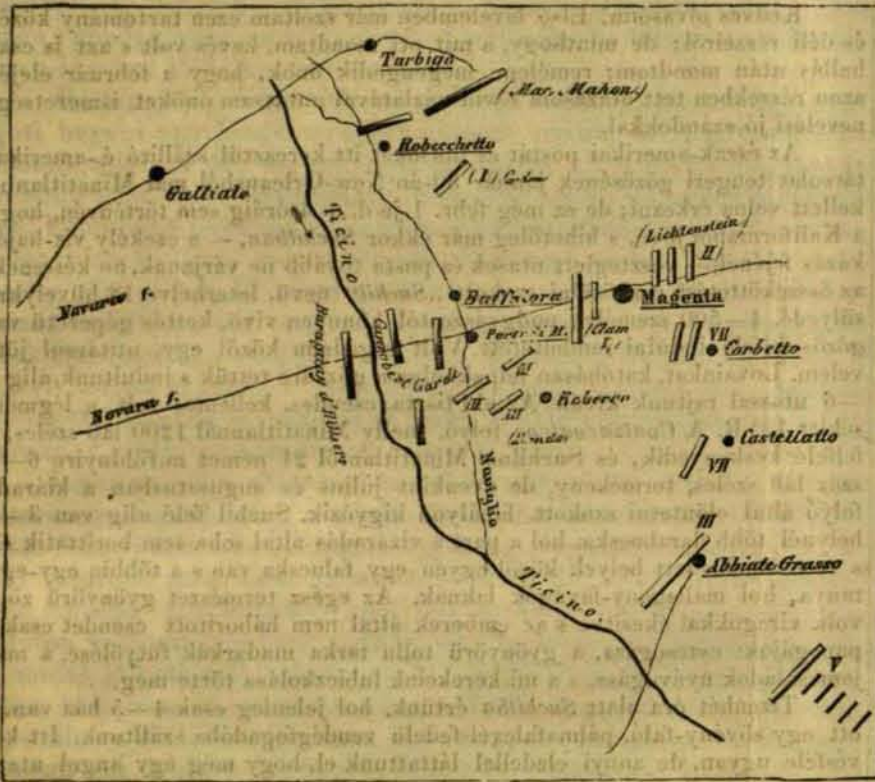
(Vége következik.)

A magental csata (jun. 4-én).

Ámbára csaták zaja most megszűnt s a vérontásnak hosszabb időre vége vettetett, lehetlen mégis a jelenkor legnagyobb eseményeire, a mult hónapokban vívott véres csaták egyes részleteire vissza nem térnünk. Multkor

*) Lásd V. U. 1., 5., 9., 22., 25. számait.

közöltünk egyes részleteket a montebellói csatából, most könnyebb érthetőség végett a magentai ütközet térrajzát közöljük. Ezt vizsgálva, könnyű lesz a következő magyarázat mellett a csata keletkezését s lefolyását képzeletünkbe visszavarázsolni.

A magentai csata térrajza.

A harc a francziáknak Turbigónál eszközölt átkelésével kezdődött. Itt kelt át a francziák főereje, mindenekelőtt a testőrsereg könnyű gyalogjai, valamint általában az egész testőrsereg, Regnault de St. Jean d'Angely tbnok alatt, és Mac-Mahon tbnok hadteste.

Szemközt e nagy erővel csupán a Cordon-hadosztály állt, melynek az ellen első támadását kelle feltartóztatnia, de a talnyomó erő ellenében egyrészt, s másrészt azért, mert azalatt alantabb, Buffaloránál, Niel s valószerűleg Canrobert hadteste is megkezdte átkelését, kénytelen volt visszavonulni. E percztől fogva a francziák roppant tömegei mind a Ticinó balpartja hosszában, mind ettől oldalvást Magentának nyomultak.

Ennek folytán az ausztriai csapatok ellentállása s az ellenség támadása ezen falu környékére szorított, melyet eleinte csupán a tiroli hegyekből csak nem rég érkezett Clam-hadtest 7000 embere s a 2-dik Liechtenstein hadtest védelmezének.

A támadás e falu ellen 12 óra táján kezdődött s úgy látszik, annak nyugati oldalán történt; de bármily heves volt a támadás, a védő erők minden veszteség dacára sem tágtítottak. S míg a francziák itt minden erejüket megteszték, hogy ezen, a Milanóba vezető uton uralkodó pontot hatalmukba ejtsék, addig még ennél is gyilkosabb harc folyt Magenta és a Ticinó közt. Ezen folyóval t. i. majdnem párhuzamosan foly egy hajózható csatorna, melyet magas töltések szegélyeznek, s a hidon, (melly a Ticinótól e csatornán át Magentába visz) sikerült a francziáknak d. u. 2 óraker erős állást foglalni. E hid azon Ponte di Magenta, mely a jelentésekben többször előfordul, s mely körül a leghevesebb harc kezdődött, mert ennek birtokától függött Magenta sorsa, s a harc kimenetele.

A Reischach hadosztály küldetett előre most a hid visszafoglalására, s csapatai rendkívüli erélyének sikerült azt az ellen kezeiből ismét kiragadni. De a francziák, kiknek ekkor már minden csapataik a folyón innen voltak, és tulerőt voltak képesek az eldöntő pontra vetni, szakadatlan újabb támadásokat tettek az ellen, és pedig maguk a francia gárdák voltak itt, a kikkel a Császár-gyalogezrednek élethálóra megküzdenie kellett. Lebzeltern tbnok itt személyesen élére állt az elszántságában nem lankadó ezrednek s viharos rohamot idézett a buffalorai hid ellen, de az egyszer elfoglalt tér ennek dacára sem tartatható meg. Milly véres volt itt e perczen a küzdelem, mutatja az, hogy itt mindkét nevezett tábornok is megsebesült, Reischach tbnok csipőjén furólott át a golyó, Lebzeltern tbnoknak pedig karját zuzta össze.

Ezen válságos küzdelem alatt a 3-ik Schwarzenberg hadtest a csatorna mindkét oldalán sietett Buffalora felé, hogy az ellent oldalba vegye. Ekkor ismét új harci jelenet váltá fel az előbbi e ponton. A hid e hadtest megérkezte perczében a francziák kezében volt, s annak e birtokáért újabbán föllángolt a rettenetes harc, mely változó szerencsével dühöngött.

Az ausztriaiak visszafoglalák a hidat s ismét elveszték, újra elfoglalák, s megint odahagyják, míg végre az a francziák kezében maradt.

Ezen egész idő alatt Magentában is szakadatlanul folyt a harc, s maga egy francia tudósítás azt mondja, mikép a francia sereg egy perczig igen válságos helyzetben volt, s csak Mac-Mahon tbnok merész oldaltámadása dönté el a nap győzelmét.

Ezen francia tábornok, ki azóta tábornagygyá léptetett elő, s kit a császár egyszersmind Magentai herczeggé is kinevezett, hat órai gyors vonulás után érkezett a csatába, s miután majd csaknem afrikai csapatokból álló hadosztályával északról az ausztriaiak oldalába jött, a francziák javára dönté el a nap eredményét, s kényszeríté a Clam és Liechtenstein hadtesteket Magentát elhagyni.

Később megérkezett ugyan még az 5-ik (Stadion) hadtest is a csataterre, de az éj beállt, s a halottak és sebesültek mindkét részről a harc félbeszakítására intének. — A többi részleteket előadtuk a P. U.-ban.

TÁRHÁZ.

Még egyszer a „záp” szóról.

(Felelet Edvi Illés Pál urnak a V. U. f. é. 22-ik számában tett nyelvtani felhívására.)

Soká vártam és várván ohajtva reméltem, miszerint az Edvi Illés Pál ur által a „záp-tengerhez” tett nyelvtani észrevéltet nyelvtudásaink valamelyike kielégítő megfejtéssel sietend felvilágosítani; ohajtva annyival inkább, mivel én magam is szerettem volna ellenkezőjéről meggyőződnetni annak, a mit jelenleg saját megfejtő feleletemül vagyok kénytelen érvényesíteni, s mellyélfogva ki kell nyilatkoztatom, mikint:

1-ször. A záp szót egyáltalában nem magyar, hanem tótból magyarított szónak tartom, mellynek eredetije ez utóbbi nyelven zub, azaz: fog (dens). Illy értelemben igaza van E. I. Pál urnak, hogy a „záp” valami vastag tövet, vagy tótból kinyuló valamit fejez ki; mert a „fog” épen ez értelmezésnek felel meg, akár emberi fogra, akár a „szekeroldal”, „saráglya”, vagy „trág” zápjaira alkalmazzuk azt. Hogy pedig a „zub”-ból záp a magyar nyelvüdm gyakorlati menetéhez képest igenis alakíthatott, kitetszik ezen szóból is, zablá vagy zabló, melly szintén a tót „zubadló”-ból (= fogfék) származik, s mellyben az első „a” szintén „u”-ból lön átváltoztatva.

Alább látandjuk, mikép a záp, midőn „romlottat”, „poshadtat” fejez ki, szintén tót eredetű ugyan, de egészen más forrásból veszi eredetét, mint a fennírt fogalomjelölésnél.

2-ször. Hogy az „áp” a magyarban valami „romlásnak” indultat, rothadtat, poshadtat, bűdösét jelentene, ebben — mindaddig, míg eziránt észrevéltet tevő ur meggyőzőbben ki nem tanít — szabadjon kételkednem, nemcsak azért, mert ennek nyomát a magyar nyelvjárásban részéről sehol nem találom (s Ap-ort, Ap-or-kát stb. sem vezethetem vissza azon jelentéshez), de azért is, mivel az „áp” gyök tudtommal épen ellenkezőjét fejezi ki annak, a miül azt észrevéltet tevő ur vétetni kívánja. — Így az „áp”-tul származik az „ap, apa” = pater; „ap-ol” = curam gerit, educat (instar patris); sőt alig tévedek, ha a magyarban a „n-ap”-ot is (= sol) (mintegy nagy-áp, nagy-ápoló), s a hangrendi párhuzam alapján a „n-ép-et” (populus) ép-et (salvus), tehát megannyi nem valami poshadt vagy romlásnak indult, hanem ellenkezőleg élő és éltető elemet, szintén az „áp” gyökből származtatom.

3-szor. Észrevéltet tevő ur azon nézetét, miszerint a „záp tojás” a hangcikkeknél hibás egybesítése által mehetett át a nyelvtudósok körébe e helyett: „az-áp-tojás”, nem oszthatom; még pedig azért, mert már itt egészen bizonyos vagyok benne, mikép a tojás zápsága, vagyis a záp tojás a tót „zá-p-r-dok”-ból ered, mi szoros értelemben visszaadva annyit jelent, mint: elromlott vagy megbűzhödt tojás. Hogy pedig itt a „záp”-nak a „zub”-bal már semmi összeköttetése nincs, s az itteni „záp” az első „záp”-tól egészen külön, önálló értelemben áll, világos mindenik előtt, a ki tótul tud, onnan, hogy a „záp” a romlott tojást kifejező tót szóban egyszerű z-re, s a kiejtés könnyebítése végett „za”-ra viendő vissza, melly köt-szócska a tót nyelvben annyit jelent, mint „be”, vagy „el”, vagy „meg” (berekedt, elromlott, megbűzhödt), s a rövid „za” a vonást szintén csak a könnyebb összekötés végett veszi fel, mint például e szóban is „za-szuha” = érdem, ezen igéből „za-szuha” = megérdemli stb.

Az sem áll, a mit E. I. P. ur észrevételező megjegyzésében felhoz, mintha t. i. a „záp” szót „bűdös” értelemben úgy, mint az „áp” szót odább mozditani nem lehetne; mert Hont-, Nógrád vármegyében minden gazdasszony számtalanszor teszi, és teendi ezután is évenként ezen megjegyzést: „mind bezápuáltak a tojásaim”, vagy: „egy tojásom sem zápuult, vagy záposodott be” stb.; — valamint feltűnő az is, hogy a magyar gazdasszonyok a tyuk alá megülösítés végett tenni szokott tojásra sincs oly helyes műszava, mint a tótnak, miért is ettől a „podlossa” szót egész szomszédi bizodalommal elkölcsönözé.

Egyébiránt ne ütközzék meg azon senki, hogy a magyar számos szót átvett és illetőleg átalakított a vele egy hazában élő népfajoktól; ezer évi együttlakás s naponkinti tolytonos érintkezés mellett ez másképp természetesen nem lehetett. De az is természetes, hogy ez csak kölcsönkenyer, s hogy a más népfajbéliek viszont, s némely tárgyakat illetőleg aránylag még sokkal több szót vettek át a magyartól, mint ez tőlök. Átalában pedig megjegyzendő, hogy minden nemzet nyelve azon tárgyakban leggazdagabb, s így leginkább képes másnak kölcsönadni, mellyek leginkább gyakorlott foglalkozásait képezik, s ennél fogva, míg a tót és kivált a német nyelvből a kézművességhez tartozó számos ezen nyelvekre emlékeztető fogalomjelölés csu-

szott át a magyar nyelvbe, addig a tótok és németek csaknem egészen és változatlanul átvették a magyarnak ősi kedvencz foglalkozására a marhatenyésztésre vonatkozó elnevezéseket. Így Kesely, Vidám, Pajkos, Betyár, — Szilaj, Virág, Hattyu, Csákó, — Rózsa, Csillag, Barna, Szőke stb. stb. ló-, ökör- és tehénnevek, sőt még a gulyák és ménesek hiv kisértőinek, az öregeknek nevei is: Talpas, Bodri, Nyalka, Kormos stb. változatlanul és országszerte divatoznak hazánk csaknem minden nyelvű lakosainál. — Hogy pedig nemcsak a marhatenyésztés, de más iparágakba vágó elnevezéseket is kölcsönöztek tőlünk régi szomszédaink, kitetszik onnan, miszerint például a tótoknak a közéletben nincs a kötőfékre, kulacsra, pinczetokra stb. tulajdon kifejezésük; a huszárt pedig, mint katonai műszavat, tudjuk, hogy az egész világ huszárnak nevezi. *)

Ezen rövid kitérés után, hogy ismét fölvettem tárgyamra térjek vissza, kimondom határozott ebbeli nézetemet, miszerint: a *záp* szó helyesen van ugyan a tengerre, tojásra stb. romlott, poshadt, büzhödt értelemben alkalmazva, de arról, hogy a *záp*-ot magyar eredetre tudjuk visszavinni, kétségkívül végkép le kell mondanunk. **) *Csalomjai.*

Irodalom és művészet.

+ (A „*volt*“ „*Szépirodalmi Közlöny*“ előfizetőihez.) A napokban küldjük szét a két regénymelléklet hiányzó ivateit, mire azért bátorkodunk az illetőket figyelmeztetni, hogy e szétküldés postamárkkal nem történhetvén, az érkező csomagokat elfogadni sziveskedjenek. Együttal megjegyezzük, hogy a múlt hóban nyomtatott 27 ívből ezuttal csak 20 ívet küldtünk el, mivel felsőbb vizsgálat alá egyes ivateket többé nem, csak teljes köteteket nyújthatunk be. A fennmaradt 7 ívhez még mintegy 19—20 nyomtatandó ív járul, melyek együttvéve a Pickwickklub III. és IV. kötetét teendik. E hó végeig ezzel is készen leszünk, a mikor minden dicsekvés nélkül elmondhatjuk, hogy előfizetőinknek a jan.—jun. félév alatt *tíz* kötet regénymellékletet adtunk. Egyéb kötelezettségünkre nézve is csak azt mondhatjuk: a mi késik, nem marad el. — A „*Folyó ivatek*“ szerkesztője.

— (Fiatalúgnak való jó könyv.) Nem új ugyan, mert még 1845-ben jelent meg, de ifjúsági irataink nem nagy száma között jó lesz, újra nevelőink figyelmébe ajánlani. Czime e könyvecskének: „*Szünórák*“, melyeket különböző koru gyermekeknek mulatságul szerzett *Károlyi István*; (a Teleki grófok volt nevelője, ki több jeles ifjúsági irat szerzője s csak múlt évben hunyt el.) Még vagy 100 példány kapható belőle *Engelbergernél* leszállított áron 42 ujkrón.

+ (A „*Sárospataki népszerű naptár*“) 1860. évre már megjelent. Szerkeszti s kiadja *Antalfi János* tanár. A naptár tiszta jövedelme a ref. főiskolai testgyakorló-intézet javára fog fordítottatni. Ára 25 ujkr. Már csak azért is megérdemli, hogy vegyék, mert első jelent meg a vásáron. A szerkesztés különben elég ügyes; a tartalom hasznos és mulattató.

+ (A „*Divatcsarnok*“ szerkesztésétől) Szilágyi Virgil visszalépvén, azt ideiglenesen *Szabó Richárd* vette át, ki e lapnak a jelen év kezdete óta főmunkatársa volt.

+ (*Girókuti P. Ferencz*) felszólítja ivtartóit, sziveskedjenek ivateit mielőbb beküldeni, miután naptára már sajtó alatt levén, a nyomtatandó példányok számát okvetlen meg kell határozni.

+ Közelebb illy czimű munka jelent meg: „*Rövid utasítás egy huss hold területű váltógazdaság rendezésére, kisbirtokok számára*.“ E hasznos munkácskát b. *Bánffy János*, az erdélyi gazd. egylet kívánságára írta, s ugyanezen egylet költségén adatott is ki. Hasznos beltartalmánál, s világos, könnyen érthető nyelvénél fogva, különösen ajánljuk e munkát a falusi közsegelöljárók figyelmébe.

+ (A fiatal írók erősen próbálkoznak a drámai téren.) Alig hogy Györy és Kiséri darabjai szép sikerrel színre kerültek, fiatal íróink közül, mint halljuk, ismét találkoztak ketten, kik egy-egy kis vigjátékot írtak, s beadták a bíráló választmánynak. A vitez szerzők: *Bus Vitéz* és *Szuljorszky*.

+ (Azon telkes magyar hölgyek névsora,) kik az Akadémia céljainak előmozdítására, s különösen egy reál-encyclopedia kiadására 10 évre összesen 1300 darab aranyat biztosítottak, az Akadémia jegyzőjének közlése nyomán, ezennel mi is nyilvánosságra hozzuk. Régibb aláírók: *Czékus Mártonné*, *Gyürky-Vay Erzsébet*, *Kállay-Blaskovics Amália*, *Kovács-Nedeczky Mária*, *Balogh Melánia*, *Bohus-Szőgyény Antonia*, gr. *Forryné*, *Vass-Gyulay grófné*, *Kun-Gyulay grófné*, gr. *Nadasdy Lipótné*, gr. *Forry Julia*, gr. *Traunné*, gr. *Bánffyné*, gr. *Andrássy Gyuláné*, gr. *Andrássy Gabriella*, hg. *Odeschalchi Gyuláné*, *Tihanyi-Rhédei Borbála*, *Matkovics-Rhédey Anna*, *Koczán Józsefné*, *Puky Francziska*, *Bárczay-Lónyay Piroška*, *Karácsonyi-Kis Francziska*, *Návay-Almásy Anna*, gr. *Karácsonyiné*, b. *Gerliczy Vinczéné* szül. *Sztankovics Erzsébet*, *Plachy-Rutkay Mari*, gr. *Vay-Benyiczky Sarolta*. Ujabban aláírtak: *Wenkheim-Szapáry Fanni grófné*, *Szapáry-Almásy Rózália grófné*, gr. *Vay Dánielné* szül. báró *Sennyey Amália*, *Gerliczy-Kornis Luiza*

*) Lehetne ezeknél minden élő és kihalt nyelvből még sokkal szembeszökőbb és nyomtatékosabb példákat idézni arra, hogy idők folytán az új fogalommal és eszmével a szót is átvette egyik nép a másiktól. De az is el volt már mondva számtalanszor, hogy az illy átvételeket s illyéleg meghonosításokat nem tekintik többé szegénytelen ténynek, hanem foglalásnak, hódításnak, melyre az idő s viszonyok rányomák a jog és tulajdon czimét is. Szerk.

**) *Edvi Illés Pál* ur felszólalását eléggé fontosnak találtuk arra, hogy közlé tegyük; szükségesnek láttuk egy, általunk használatba vett (ámbar nem egészen új) kifejezés nyelvtani megvitátását. *Csalomjai* ur avatott fejtegetése után ismételve ki kell jelentenünk, hogy előbbi nézetünknel megmaradunk, s a *Záp-tenger* (das faule Meer) elnevezést a tárgyat jellemző, érthető, sikerült magyaros elnevezésnek tartjuk. — Szerk.

báróné, *Lónyay-Kazinecy Ottilia*, gr. *Batthyány Lajos özvegye*, *Kinsky grófné*, *Dadányi Iphigenia*, gr. *Zichy Pálné*, szül. gr. *Kornis Anna*, gr. *Károlyi Eduardné* szül. gr. *Kornis Clarissa*, gr. *Kornis Zsigmondné*, *Nedeczky Ágnes*, *Fekete Lászlóné*, szül. *Rutkay Amália*, *Lónyay Menyhértné*, *Pázmány-Domonkos Lidia*, *Szodoray-Platthy Emilia*.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

△ (*Gyapjumasó porok*.) A M. gazd. egylet választmányi ülése *Hirsch Ferencz* és *Hécsey Adolf* gyapjumasó poraival kísérlet tartását rendelte el, melly egy küldöttség előtt, máj. 30-án a váci usztató és nyiró helyen végbe is ment. A mosást három kossal kezdték s 15 perczig tartott, s úgy találták, hogy a *Hirsch-féle* meleg mosással a szennytől a gyapju eléggé kitisztult ugyan, de az egyik kosnál megalutt és ragadó zsírral összetapasztottnak mutatkozott, a *Hécsey-féle* hideg mosással pedig a gyapju e ragadós zsírtól megszabadult s fehér és fényes lett. Lenyiratván a gyapju, úgy találták, hogy a melly gyapjumasós előtt 13 fontot nyomott, a *Hirsch-féle* meleg mosás után 5 font 6 lat, a *Hécsey-féle* hideg mosás után pedig 5 font 14 latot. E miatt és az okból is, hogy a *Hécsey-féle* hideg mosásnál a gyapju tisztább lesz, az állat egészsége sincs annyira veszélyeztetve, az elsőseget a küldöttség ennek adta.

⊙ (*A Tiszamelléki gazd. egylet*) jul. 4-én *Tiszafüreden* próbaszántást tartott. Sok ekét összehordtak. Legjobbnek a *Yull* angol gépész által javított *Howard-féle* ekét találták. A versenyen bizony több földmivelő is összegyűlhetett volna; no de nem lehet szemrehányásokat tenni, mert a ki csak akarja, a nagy dologidővel a legcsinosabban kimentheti magát.

Közintézetek, egyletek.

⊙ (*A Magyar gazdasági egyesület*) július 1-én tartott igazgató-választmányi ülése. Az egyesületnek Pesten a *Józsefvárosi stáció-utcában* fekvő s 1842-ben megvett csemete-kertje, mivel vadvizességénél fogva fatenyésztésre nem alkalmas, míg az 1848-ban mart. 18-án tartott közgyűlés végzése szerint eladandó lett volna; az igazgatóválasztmány a tárgyat most újból átteszi a szakosztályokhoz, hogy azok az eladásra nézve nyujtsanak be egy kimerítő részletes javaslatot. — *Buda városa*, valamint a pesti czéh az egyesülethez folyamodást intézett, gondoskodjék módokról, mint lehetne a szarvasmarháknak a borjuvágás miatti gyors pusztulását meggátolni. Az illető szakosztály erre úgy vélekedik, hogy nem látja helyén ez ügyben bármilyen lépést is tenni, mivel ez érdemben akármely mesteres intézkedés csak a termelési szabadságot zavarná s annak korlátozását idézné elő. — A juhászati szakosztályt illyéleg a bizottmányilag megvizsgált juhokat a törzskönyvbe beírni rendelték.

△ (*A tanító-özvegyeket és árvákat segélyző egylet Pozsonyban*) két évi főállása óta olly örvendetesen gyarapodik, hogy minden nyugdíjasnak már az első öt évre is 30 pftot biztosíthat.

△ (*Az Erdélyi gazd. egylet*) jul. 25-én tartja ez idei nyári közgyűlését *Kolozsvárott*.

+ (*Az Erdélyi gazdasági egylet*) f. hó 25-én d. e. 10 órakor fogja tartani idei nyári közgyűlését gróf *Mikó Imre* ő nmgá szállásán. Az igazgatóválasztmány meghívja a t. egyleti tagokat és általában az egész t. cz. gazdaságközönséget, hogy a közgyűlésen minél számosabban megjelenjenek.

M i u j s á g ?

△ (*A hőség*) Nagyváradon jul. 4-én délutáni fél-két órakor 34 r. fokra emelkedett; az éjek szintén tikkasztók és harmatnélküliek. Ez okból a légy hallatlanul elszaporodott.

△ (*Magyarország termelő képessége*) tán soha sem tűnt ki olly igen, mint a jelen háboru alkalmával. Ez évi tavasztól egész mostanáig a kincstár számára 4 millió mérő gabonánál többet összevásároltak, s e mennyiségnek majdnem egyszerre s olly rövid idő alatti kivitele alig láthatólag ürité ki a raktárakat, az árak emelkedésére pedig csak igen csekély befolyása volt — pedig az 1858-ki év termésére nézve nem volt a legkitünőbb és a középszerűek közt foglal helyet.

△ (*Az idej termés*) csaknem egész Európában bő lesz. Francia-, Németország, Anglia, Holland, Belgium és Dánia felől mind olly hírek érkeznek.

⊙ (*Jégverés*.) Jul. 5-én délután *Tisza-Örs*, *K.-Madaras* és *T.-Igar* határát tyuktojásnyi szemekben hulló jég csapta meg, s learatta a gabonát mind, kivéve a kié tán biztosítva volt! Biztosítsunk!

⊙ (*Godard híres léghajós*) a francia táborból másodszer is fölszállt, és pedig a *pechierai* vártól nem messze, magával vive több mérnök tisztet is, kik e várat teljesen kikémlték, hasonló kémszemlét fognak *Verona* és *Mantua* körül is alkalmazni, *Godard* az egész hadjárat alatt a francia táborban marad, s a *piemonti királynak* bőkezű kegyében áll, de III. *Napoleon* is eléggé méltányolja tudományát.

⊙ (*Sándor volt szerb fejedelem*) egyik fia osztrák szolgálatba lép, s az olaszországi hadseregnél fog alkalmazást nyerni.

△ (*A sószállítás a Tiszán*) a marmarosi bányákból *Szolnokra*, most van a legnagyobb folyamatban. A szolnoki *Tiszapart* beláthatlan messzeségig el van lepve a tutajok és csónakok által, s ez addig tart, míg a 600,000 mázsa sókészlet mind ide nem ér, melyet vagy itt raktároznak le, vagy vasútra tovaszállítják. *Szolnokon* a napszámosok mind sóhordással vannak elfoglalva, kik ez uton évenként összesen 20—25,000 ftot szoktak keresni. Ezek legtöbnyire mind izmos férfiak, különben nem is győznék reggeltől estig a 75—80 fontos sótköveket a hajókról a raktárakba hordani.

⊙ (Bécsben az utcák kövezésénél) jövőben új módot követnek, ugyanis a kövek alá négy ujnyi vastag iszap- és földnélküli folyó homokréteget terítenek, miáltal a kövezet lesüllyedésének gátot vetnek. A kövek közei fölül csak negyedrészhüvelyk szélesek lesznek s finom vakolatporral (kóporral) fogják kitölteni. Ez által vélik az utcák kellemetlen porát megszüntetni. Azon utcákat pedig, melyek még a régi, Pesten is általános, mód szerint vannak kövezve, minden nap kétszer öntözik. Ohajtjuk, hogy Pesten is mielőbb hasonló rendszabályok lépjenek életbe — mert nekünk is szükségünk volna a mostaninál több utcaöntözésre és tetemesen kevesebb porra.

⊙ (A fogyasztási adónak legközelebb behozott rendkívüli pótléka) egy újabb határozatnál fogva, csak a kincstári illetéktől és nem egyszersmind a községi pótléktól számítandó.

+ (Magyar színi előadás Kalksburgban.) A Bécs szomszédságában levő Kalksburgban három év előtt nemes ifjak növendékét nyitotta meg a Jézus-társasága, s 3 osztályu gymnasiumában (mely évenként 1 osztálylyal szaporodván, teljes 8 osztályu leendő) jelenleg 126 növendéket számlál. Ezek közt a két testvér Magyarhonból 17, nagyrészt főrendű magyar nemes ifju van, kik, mint a „P. Naplónak“ írják, nemesak maguk nagy buzgalommal mivelik édes honi nyelvüket, s szeretettel csüggnék a távolban is kedves hazájukon: de bizalmat gerjesztő nyájas viseletük s a magyarnak oly természeti sajátságú nemes ösztönöségükkel, a birodalom többi koronaországából már is 7 növendéket birtak a magyar nyelv megtanulására. Szép s a magyar keblet örvedetesen meglepő tanuságát adták az intézet e magyar növendékei m. hó 21-én mint Szent Alajos, az ifjuság védszente ünnepén, ügyességüknek „Szapáry Péter nemes boszuja“ című magyar színmű előadásában. A derék növendékek oly sikerrel játsztak, hogy a fényes vendégkoszoru viharos tapsokban nyilvánítá meglepedését. Bár a hallgatók nagy része a magyar szöveget nem érté, meghatva a szereplők talpraesett előadása, keleties szép nemzeti öltözetünk varázsa, s a darab végén megzendült, s a növendékektől remekül énekelt nemzeti dal bája által, mindvégig a legnagyobb érdekléssel kísérte az előadást. Isten éltesse a derék növendékeket a magyar nemzet díszé s boldogítására!

+ (Ne hisétsétek az Istent.) Somogyból írják a „Hölgyfutárnak“: G-i L. János többed magával kaszált a réten, s a nagy vihar egy terebélyes fa alá szorította őket. A fellegek villámmostoraikkal egyre pattogtattak a föld felé, s János gazda többször hetykén kiáltott társainak: „elfogom, elkapom,“ s a mint villámolt, kiugrott a fa alól, s a légbe kapott. „Ne kísérsd az Istent, János!“ kiáltának rá társai félelmes hangon, a mint közben egyet-egyed csattant a fellegvár. Ujra egy erős villám, melyhez szintén hozzákapott János gazda, de azt rögtön másik kísérte, s mire János ismét utána akart volna kapni, már halva rogyott le, a nélkül, hogy társainak csak egy hajszájuk is meggörbült volna. — Szolgáljon ez eset intő például az olyan János gazdafiéle hányaveti embereknek.

△ (A kaposvári gymnasium könyvtára) évről évre szaporodik s jelenleg 2000 darab könyv áll már benne, többek közt egy 1500 évről kelt becses kézirat, mely tele van történeti adatokkal.

+ (Es sem mindennapi történet.) Strassburg mellett egy macska tizenöt tyuktojást költött ki, s most az apró csirkéket legnagyobb gondossággal vezetgeti. Irják, de higgye, a kinek tetszik.

△ (A kétszarvu ember.) Csehországban egy cseh igen csehül van; nincs más baja, csak hogy fején, halántékai körül, két szarva nőtt ki, melyeket, orvosok véleménye szerint, életveszély nélkül nem lehetne levágni. Nem tudjuk, házas-e a nevezetes férfiú vagy csak házasságon kívül kapta e szarvakat, melyek reá nézve a bőség szarvuivá válhatnak, ha t. i. pénzért mutatja magát — a minthogy Brüsszelben mutatja is már — és haláláig roppant vagyont gyűjt, mert a jó ember még csak 36 éves.

+ (Egerben egy lelkes hölgy) nőcgyelet alakítását indítványozta. Ohajtjuk, hogy az ige testté váljék.

+ (Lind Jenny egy londoni hangversenyének teljes bevételét) 20,000 pftot jótékony czélra engedte át. E szép tetteért a lordmayor Viktoria királyné márvány-mellszobrát nyujtá át neki.

⊙ (A csatában vagy a kórházakban elhalt katonák) neveit, az őrmestertől lefelé, most írják össze a cs. kir. főhadiszálláson Veronában, innét Bécsbe az I. oszt. hadsereg főparancsnoksághoz, s innét az illető kerületi parancsnokságokhoz küldik, hogy a kimultak szülői, rokonai tudósítást nyerjenek.

⊙ (A tisztek kórházát), előbb Veronában, azután Bozenben akarták, most pedig Steierban, Cilliben valósággal fel is állították.

⊙ (Az olaszországi hadsereg kórházaiba) a betegek ápolására az irlalmasnének közöl ismét több utazott el, úgy hogy azoknak száma ott most 60-nál többre megy.

△ (A magentai csata), a francia katonatisztek szerint, voltaképen nem is volt csata, csak egy párbaj az osztrák és francia tisztek közt, mely ez utolsók győzelmével végződött; mivel ez ütközetben mindkét részről aránylag igen sok tiszt esett el és sebesült meg.

+ (Egy trevisoi nobili konyháján olyan pecsenyenyárs van) mely egyszerre 130 különféle megsütínivalót képes magára fogadni, s azonfelül a forgatás alatt huszonöt különböző zenedarabot játszik, melyeknek mindegyike a sülés bizonyos fokát jelöli. Például a roastbeef a tizenkettedik zenedarabnál van jól megsülve, a kappan a 18., a vesepecsenye a 23-iknál, s így tovább.

+ (A londoni kristálypalotában tartott Händel-zene ünnepélyben) 28,827 főre menő közönség vett részt.

+ (Hogy Amerikában a vaspályahálózat) milly hihetlen gyorsasággal terjed, annak bebizonyítására csak egy tényre kell fölemlitenünk: az Egyesült Államokban 1828-ban még csak három angol mérföld vasut volt; jelenleg 28,238 angol mérföld az ottani vaspályák hossza.

— Nagy-Bereg, jun. 26. (A város ismertetése. Egy derék orvos.) Városunk mintegy 1030 lakossal, kik — 10—15 izraelita kivételével — mind ref. vallásu magyarok, a haza azon részén fekszik honnan a nap kél. Városunk régi, mit a levéltár okmányai is bizonyítanak, s hajdan Bereg megye fővárosa volt. Később azonban az előny Beregszászé, újabb időben pedig Munkácsé lön. Van városunkban két külön fi- és leányiskola két tanító vezérlete alatt. Hogy városunk s illetőleg egyházunk tanácsosai a régiebb időben is szerettek taníttatni, annak bizonyosága, hogy két tanítói állomást állítanak. Hogy pedig most egész valójában felfogták a nevelésügy szentségét, arra tény az iskola korszerű felszerelése. — Büszke lehet rá e város és egyház, hogy Bereg-ugocsa megyében a népiskola oly kor- és czélszerűleg van felszerelve, mint a miénk. Büszkén mondhatják a mély álmot alvó számos egyháznak: utánunk! Tanonczaink láthatólag kezdik az iskolát megszeretni, azonban vannak itt is nem örvedetes kivételek, de várjuk, hiszszük, hogy mind fejlődnek. A nép vallásos, istenfélő, tőle várhatni minden jót. Városunk meg van áldva a természet Urától. Van fa, szántóföld és kaszáló sok, bor elég. Nemkülönböztetve szerencse városunkra az, hogy t. Telendi Lajos orvos urat szerencsés birhatni. Számosan jönnek ő hozzá a haza külön, távol vidékéről, sőt Galicziából is, az enyhülést, vigaszt s gyógyulást kereső szenvedők. A t. orvos ur számtalan elhívásai miatt csak szombaton jó haza; máskor ritkán van szerencsénk. Képzeltetni, a különben csendes városban milly mozgást idéznek elő a szombaton s vasárnap is jövő-menő betegek; kik közül vigasztalan nem megy el csak egy is. Fogadó nincs. És ez sajnálatos. A vendégek, ha el nem látják magukat, kénytelenek nélkülözni. Ss. A.

+ (Montebello falu vidékét) hol a jelen hadjárat első nevezetes csatája történt, valóságos földi paradicsomnak mondják. A természet kaczerán ékíté azt fel, hogy az embereket földulására csábítsa. Képzeljünk egy hosszú kanyargó utat, zöld domb alatt, melyet piros tetejű házak, egy villa, s harangos tornyok koronáznak. A véletlen keze festői rendtelenségben csoportosítá össze e házakat. A sűrű dombzat közül oly kedvesen villannak ki itt-ott a fehér falak. Ez Montebello. A távolban, ködbe merülve, végtelen róna terül el, a láthatáron megjelennek az Alpések. Nagyon messze azok a felhők, melyek mintegy az ég csipkés függönyének látszanak, így neveztetnek: Mont-Genèvre, Mont-Cenis, Monte-Rosa, Mont-Blanc. Jobbról, de sokkal közelebb; hogy az ember kézzel is elérhetni vélné, emelkednek az Appenninek előhegyei. Átellenben az a nagy világító pont, a nagy olasz folyó, nyárfák kísérik mindenütt, s jelölik kanyarulatait. E tündérváltozások hátterében Pávia körvonalai s tornyai látszanak, fűrödvé az aranyos napsugárban. Egy magaslat mögött van a stradellai hid. Tiszta időben látszón keresztül, egyenes vonalban Pávia mögött, ki lehet venni a milanói székesegyházat. Tíz templomtorony látható a tájképen. A közeli magaslat, néhány puska lövésnyire a Pó irányában, Casteggio.

— (Válassz és igazolás Nagy-Váradról.) Tisztelt szerkesztő urnak ismert loyaltása a 25. számú Vasárnapi Ujság 298-ik lapján, B. által a „Nagy-váradai püspökfürdőről“ tett közlemény czáfolatára batorit.

Jól esett nekem, kit Várad szült, nevelt, s a kit a sors Váradtól majd eltávolítva, majd ismét oda vagy környékére visszahozott, B. urnak azon szíves, kegyeletes elismerését olvasni az érintett fürdő — s annak tájékaról. Mi különben e fürdőről áll: áll az, az ugynevezett „Felix“ fürdőről is, mely a premontréieké, s a melynek derék haszonbérloje Hoffmann Samu, kinek boldogult jó anyja huszonkét évig köz meglepedésre, s annyi szegénnyel jót téve, haszonbérle azt, mindent elkövet vendégei kényelmére, s magának a kies természetnek még inkább kiesbitésére! Továbbá mint az egyház igénytelen szolgálójának szintén jól esett megérteni azt is, hogy a püspökfürdő vendégei pünkösöd első napján ohajtják a szent misét: minthogy azonban abban buzgó ohajtásuk daczára sem vettek részt — : ámbár a közel, alig tíz percnyi távolságra fekvő peczeszentmártoni anyateplomban vehettek volna: — fájdalukat osztva, hinni szeretem, miszerint B. ur nem nehez telend reám, ha azt mondom, miszerint emez állítása: hogy az e helytől fél órányira fekvő Nagy-Váradon „száz meg száz egyházi él“: kissé tulzott.

Különösen a püspökfürdő N.-Váradhoz egy becsületes órány távolságra fekszik; — továbbá kedves szülővárosomban nincsen „száz meg száz egyházi.“ Ugyanis: van nagyméltóságú püspökünk udvari papjaival, — van a káptalan, kik közül egy, még elég erős testalkotása mellett szeméire annyira gyengült, miszerint a szomszéd székesegyházba is vezetve képes eljutni, másik szobáját is alig képes elhagyni; a többiek vagy agg koruak, vagy a püspöki segédletre szükségesek, mert a váradai kath. hívek szeretik szeretett, jöltévőségéről szerte ismert püspöküket sátoros ünnepek alkalmával teljes egyházi segédlettel az Ur oltáránál szemlélni! — a papnöveldei előjárók, s tanárok majd a nyilvános kórodában, majd pedig a fegyenczeknél végzik az istenieket, vagy püspök 6 nagyméltósága körül segédkeznek. A három plébániai, kettő kékét káplánnal ellátott személyzet annyira elfoglalt ünnep- és vasárnapokon, miszerint a legjobb akarat mellett sem távozhatik, mert három plébániai szentegyházban öt szent beszéd tartatik. Továbbá az orsolya-szűzek igen látogatott templomában két, — capucinus atyákéban három szent mise szokott lenni rendszeren, egyike pedig jelenben a várbeli templomban végzi az isteni tisztet, a tábort káplán innen elrendeltetvén. E mellett a német-utcai kápolnában egy, — s minthogy az irlalmasok kólostorában az áldozár hiányzik, itten pedig a betegek miatt sem maradhat el az isteni szolgálat, következés, hogy itt ollyannak kell helyt állani, ki különben ide-oda volna alkalmazható. A különböző iskolák növendékei különböző időkben jelennek meg az isteni szolgálaton.

Mind ezek mellett a püspökfürdő a peczeszentmártoni plébánia fiók-

egyháza, s így az ottani lelkeszt illeti az érintett fürdő iránti gondoskodás quoad divina: amde ez a legközelebbi múlt télen elhunyan, az ujonan ki-nevezett N.-Váradon még mint tanár működik, s csakis az iskolai év végé-vel foglalandhatja el plébániáját. S így Váradon s környékén papbőség épen nincs, sőt inkább hiány van, annyival is inkább, mert a négy, mint Bihar, Békés, Kraszná, Középs-Szolnok vármegyét magában foglaló egyházmegyében, mint ezt az idej névköny mutatja, a püspöki udvart, káptalant, a papnövelde s a plébániákat összevéve, csak 124 egyházi van.

Végezetül azonban legyen szabad tapasztalásomat egy kis curiosum — s nem öndicsékvészként, mert „propria laus sordet“ felemlíteni. Több napot töltvén ez idén a Felix-fürdőben, elsétáltam naponta a csinosan felszerelt kápolnába, — mely magánkápolna, s a melyben az egyház szabályai szerint, mint ilyenben sátoros ünnepekben szent mise nem szokott szolgáltatni: — szent misémet végzendő, harangoztattam, várakoztam is: de minthogy soha senki nem jött, bizony csak magamra maradvá végzém a végzendőket. Utolsó nap azonban a „finis coronat opus“—kint azt hittem, látva egy meglehető társaságot közeledni, hogy a több napi egyedüli ajátoskodás bőven ki fog pótolgatni: amde közeledve taglejtéseik — valamint hemzsegéseikből azt következtettem, hogy héberek, a minthogy azok is valának, és hogy nekik sem rám, sem a csinosan felszerelt kápolnára semmi szükségük. S így ők tovább haladtak, én pedig a kápolnába vonulék be, ismét egyedül maradvá. No de ilyen az élet: ha van, nem kell — ha nincs, akkor meg óhajtjuk. Azonban csak óhajtsuk, mert ez azt bizonyítja, hogy a szív még nem meddő, s hogy még akarat is van; és e kettő meglévén, sátoros ünnepek alkalmával is vehetünk részt az isteni tiszteletben az anyateplomban, a hová a fürdőből az eljutás bizonyonyi kevesebb időbe kerül, mint mennyit illy ünnepeken sétára szoktunk fordítani!

Isten velünk, Váradpüspöki, jun. 20-án 1859. — Zimmermann Károly magy. földt. társ. tag.

Apróságok a háborúból.

+ (Babonás hit a francziáknál.) Ki hinné, hogy a művelt francziák a talizmánoknak véderőt tulajdonítanak, s hogy e tekintetben csaknem egy sorban állnak a beduinok- és törökökkel? A krimi hadjárat alatt majd minden franczia katona viselt nyakában talizánt, még pedig nemcsak a közlegénység, hanem számosan a törzstisztek közül is. Még maga Canrobert is viselt illyet nyakában, s erősen hiszi, hogy az almai csatában ez mentette meg életét. Azóta tökéletesen hisznek a talizmánokban annyira, hogy a halálos sebben fekvő franczia utolsó lélekzeteig nem mond le meggyógyulása reményéről; sőt ha illy talizmánviselő meghal is, ez társainak a talizmánbani hitét legkevésbé sem ingatja meg, hanem ilyenkor azzal biztatják magukat, hogy a megholtak talizmánya nem volt valódi. Bosquet tbgy és Forey tdk., mint mondják, egy szálkát hordoznak magukkal a Megváltó keresztjéből. Napoleon herczeg állítólag olly talizmán birtokában van, melyt őt a vágás és szúrás ellen védi. Némely holtakon az orvosok nemcsak keresztényen, de zsidó és török talizánt is találtak; ezek valószínűleg azt hitték, hogy több talizmán többet segíthet. Hanem azért a halál mégis csak föl merte őket keresni. Az afrikai franczia katonák El Herap talizmán hasonmását viselték mellükön; a törökök és egyiptomiak a Koránból kivett verseket használják e célra. Az oroszok keresztényen és zsidó talizmánokat viseltek. A keresztény talizmán többnyire egy megszentelt keresztel ellátott, s keménypapírból vagy pergamenből készült kerek lemezből állott, illyforma felirattal: „Szent N. N. véd meg A. A. fiát minden rosztól és a gonosz lélektől.“ A zsidó katonák talizmánya rendszerint ólomlemezéből készült, különféle héber fölirattal ellátva. Megholt orosz tiszteknél néha gazdagon fölékített talizánt találtak, még pedig gyakran kettőt is, egy keresztényen és egy zsidó talizánt. Orosz katonák erősen hiszik, hogy Mencsikoff herczegnek és Golowin ezredesnek még az ágyugolyó sem árthat, olly ereje van talizmánjuknak. Hogy a középkor sötét századaiban, midőn a talizmán általános divatban volt, illy babonás hitet tápláltak az emberek, azon nincs mit csudálkoznunk; de hogy még felvilágosodott századunkban, még pedig művelt nemzetek fiai is hisznek effélében, az valóban igen különös.

+ (Adomák a harcstérről.) Meglátja a horvát határőr, hogy egy sebesült zuáv valami igen alkalmatlan helyen fekszik, a hol könnyen összegázolhatják. Beszélni nem tud vele, hanem kézzel lábbal erősen magyarázgatja a zuávnak, hogy üljön a hátára, majd ő biztosab helyre viszi. A franczia csakugyan föl is mászott a határőr hátára, ez pedig viszi őt keresztényi türelemmel. Egyszer csak valami hideget érez a nyaka körül. „Teringettel gondolja magában — taláncsak nem akarja jószívűségemért a nyakamat keresztül risszantani?“ És visszanéz megijedve, s látja, hogy a zuáv erősen dolgozik valamit nyaka körül egy ollóval. „Mi az istennyilat kotorászol nyakam körül?“ kérdi a határőr. A zuáv nem értette ugyan a horvát szót, azért mégis kitalálta, mire vonatkozik a kérdés; írtetett tehát őt megnyugtítani, egy csomó haját mutatván neki, mit a határőr fejéről vágott le örökemlékül jószívűségéért. — Ime egy másik adomák: Egy vadásztisztnak Solferinónál épen roham közben a fülét lötték keresztül; de ő ezt észre sem látzott venni, s csak ment előre. Erre egy közember fölkiált: „Hadnagy ur, ön sebet kapott, lépjen vissza, a fülét lötték meg!“ Nekem csak kézre van most szükségem, szólta a hadnagy, s egy füllel is hallok én eleget.“ Ezzel rohant tovább.

Egyveleg.

+ (Israeliták az európai hadseregekben.) Az israeliták régebb időben mindenütt ki voltak zárva az európai hadseregekből; lassankint azonban több-

több jogban részesítették, a katonáskodási joggal is föl lettek ruházva, mi annál is inkább igazságos, minthogy a katonáskodási jog teherrel járván, a józan ész követelménye szerint kell, hogy e teher minden alattvalóra egyenlő mértékben nehezedjen. Ausztria volt az első állam Európában, mely az israelitákat e tekintetben fölszabadította, úgy hogy már 1789-ben 2700 israelita szolgált hadseregében, néhány év előtt pedig számuk már 12,000-re ment. — Egy franczia lap közelebb közölte lajstromát azon héber vallásu katonatiszteknek, kik a franczia hadseregben szolgálnak, s számuk e közlés szerint 140-re rug, mi fölötté tekintélyes szám, kivált ha meggondoljuk, hogy Franciaországnak 37 milliónyi népessége közt csupán 90,000 zsidó van. E zsidó tisztek közt van 2 ezredes, 2 őrnagy, 1 vezérőrnagy, 1 mérnök-kari parancsnok, 1 zászlóalj-parancsnok 35 százados stb. Köztük 39-en a becsületlegi rendjeivel vannak földisítve. A porosz hadseregben a szabadságháború óta egy zsidó sem nevezetett ki tisztnak; azonban 1848-ban a honvédsereg néhány tiszt állomása zsidóknak lön juttatva, jelenleg pedig nagy számu zsidónak engedtetett meg a tiszt vizsgálat letétele, kik a mozgósításnál, mint honvédtisztek lesznek alkalmazandók. — Az orosz hadseregben igen sok zsidó szolgál, mi az oroszországi zsidók nagy száma mellett főleg azon körülményből magyarázható meg, hogy ott az ujoncozási törvény értelmében a zsidók aránylag háromszor annyit tartoztak kiállítani, mint a keresztények. E szigorú törvényt csak a jelenleg uralkodó II. Sándor császár enyhíté.

+ (Hogy keletkeznek a hírek?) Párisban jun. 26-án, mielőtt még a „Moniteur“ sürgönye köztudomásra jött volna, az a hír terjedt el, hogy az osztrákok vesztesége 24-én holtakban és sebesültekben 47,000, s a francziák 45,000 foglyot ejtettek, 37 zászlót s 137 ágyut foglaltak el. E mesés hírt falragasz hirdette a senatusi palotán. A hatóság mindjárt letépette, s törvényes nyomozást rendelt. A „Constitutionnel“ egyik közelebbi száma a titkot így világosítja fel: Valaki azon mulatságot vette magának, hogy azon sürgönyök alá, melyek a senatus palotáján és környékén kiragasztva valának, a főnebbi számokat írta olly formán, mintha azok a senatussal hivatalosan közölve lettek volna. Az elmenők közül többen leirták maguknak ezen hamis adatokat, és így szépen tovább terjesztették. A hamisítókát elfogták.

⊙ (A hadakozó gép.) Mig az angolok koshajókat építenek, a hajók szétzuzására s elsüllyesztésére, addig a francziák meg egy hadakozó gépet fedeztek fel. E gép voltaképen nem is hadakozó, csak tipró gép, mely neki megy a soroknak és irgalmatlanul legázolja azokat. E gép hasonlít a gazdasági munkáknál alkalmazott s a hantok törésére szolgáló hengergéphez. Az egész gép alakja egy ölnyi átmérőjű és ölnyi hosszú erős vashenger, melynek két végén két kereke van. A hengertől izmos vastöviské állnak ki szögben, egymás mellé rakva. Belől villanyerő hozza és tartja kerekeit mozgásban. A gép egyenes uton, vagy sikon elindítva, az ellenség legötömöttebb sorait is áttöri és átgázolja, a hegyről lefelé eresztve pedig még borzasztóbb rombolást tesz, mert súlya vagy 20 mázsa, s így, a ki alákerül, annak utolsó ütött órája. A gép hordozása könnyű, mert magától megy, s gyorsabb vagy lassabb járásra könnyen igazítható. — A legközelebbi összeütközéskor Napoleon kísérletet akart tenni e géppel, s ha alkalmas, azonnal készíttetni egy pár tuczatot. A gép belső szerkezetét s egyéb részzeit nem írhatni le, mert a feltaláló azt nagy titokban tartja. Hírszerint a feltaláló maga Napoleon császár korának egyik fiatal mérnöke.

△ (Páris), mely olly kicsi piszkos sárvároson kezdődött, nemsokára egy Caesar székhelyévé lön; 1851-ben 1,053,262 lakossal bírt s e szám 1856-ig ismét 121,084 lélekkel szaporodott, Páris most 14-szer olly nagy terjedelemmel bír, mint mikor Fülöp August megnagyobbította. A régi Róma óta egy nagy nemzet fővárosa sem gyakorolt annyi hatást az állam jóllétére hatalmára és dicsőségére, mint most Páris.

⊙ (A férjkor következményei.) Königsbergben egy gazdag leány 67 éves koráig nem lehetett olly szerencsés, hogy pártját letehetette volna, ekkor azonban egy 26 éves derék fiatal férfi megkérte kezét, s a vén leány nagy mohósággal oda is nyújtotta azt. Amde mohóságáért szörnyen meglakolt, mert a fiatal férfi őt csak pénzéért vette el s miután ennek egy részét elfecsérelte, a többi a menyecske nem akarta kezére bocsátani. Ennek verekedés s az lett a vége, hogy a fiatal férj a menyecskét bezárta a kamrába s sem enni, sem inni nem adott neki, míg az egy 5000 tallérről szóló váltót alá nem irt. Most azonban a férj is be van zárva öt évi fogságra s mind ebből az lesz csak a haszna, hogy mire kiszabadul már ugy is koros neje a bubánat miatt nem őt, hanem husz évvel is ismét öregebbnek fog látszani!

+ (Vajjon mi ő?) Az északamerikai Egyesült-államok egyik helységében van egy lapszerkesztő, ki lapjának egyszersmind szedője, nyomtatója, és kihordója; e mellett zöldségkereskedő és iskolamester is; továbbá maga javítja ruháit, pilulákat, essentiákat s hajnövesztő szereket árul, vasárnap pedig, ha a pap távol van, felolvassa a prédikációt. Van neje és öt gyermeke, meg egy csónakja, mellyen minden ősszel elmegy Bostonba, hogy ott a termesztett burgonyát és vöröshagymát eladja. Elutazása előtt ki szokta hirdetni, hogy lapja legközelebbi számának megjelenése az időjárástól fog függni. Ennyi mindenfélével foglalkozik a mi derék kollégánk, azért bajos volna hirtelenében kitalálni, vajjon mi ő: szerkesztő, nyomdász vagy drótos-tót, vagy épen zöldségáruló kofa?

+ (Angliában új hajógépezet találtak fel), mellynek segítségével a hajó 20–25 angol mérföldet haladhat óránként, még pedig víz alatt épen ugy, mint víz felett. A gépezet neve „Velocinave.“

+ (Apróságok Lajos Napoleon gyermekkorából.) Lajos Napoleon 1808. ápril 20-án Párisban született. Mialatt értelme kiképzésével a leghíresebb tu-

dósok foglalkoztak, szívének kiképzését anyja Hortensia királyné önmagának tartá fenn. Első gondja volt gyermekét oly nevelésben részesíteni, mely őt mindenféle nélkülözésekhez szoktassa. E végből a herceg környezetének kemény parancsot adott ki arra nézve, hogy mindazt a legkönyösabban kerüljék, mi a gyermek önszeretetének hizelegne, vagy benne hiúságot költöhetne. A cselédség csak úgy tartozott neki engedelmessé, ha kivánatát a legnagyobb udvariassággal adta elő. Így irányu nevelés mellett kevésbé fog bennünket meglepni a következő esemény: Egykor a kis herceg kemény tél idején kabát nélkül és mezitláb jött haza. Anyja meglepve kérde tőle okát e különös jelenetnek, mire Lajos Napolon így felelt: „Égy hozzám hason a korival találoztam, ki ruha nélkül levén keservesen sirt. Én megszántam a kis fiút, s odaadtam neki kabátomat és csizmámat.“ — Mint ifju, példánya volt Lajos Napoleon a francia lovagiasságnak. Legyen szabad erre nézve következő lovagias tettét felhoznunk: A herceg az 1828—1829-ki telet

nagynénjénél, Stephanie badeni nagyhercegnőnél töltte, kit mindig második anyjaként szeretett. Hideg decemberi nap volt, midőn ő egyszer e hercegnő s leányai: Josephine és Mária kíséretében a Neckar partján lovagolt. Beszélgetés közben azon helyhez érnek, hol a folyó a Rajnába ömlik. Most a szél Mária hercegnő fejéből hirtelen lekap egy virágot, s azt a folyamba sodorja. A hercegnő ujjával a tova uszó virágra mutatva, így szól: „A régi kor lovagjainak most szép alkalom nyílnék, udvariasságukat bebizonyítani.“ Lajos Napoleon a czélzást megérté. Rögtön a Rajnába ugrik tehát, hogy a virágot kifogja, öltönyöstől nagynénje s unokahugai szörnyű ijedelmére. A hullámok eleinte eltemetik a herceget, de csakhamar felküzdi magát a víz színére, s a virágot elfogja. Ezután szerencsésen, de félig megdermedve, kiúszott a partra, s mosolyogva nyújtá át rokonának a megmentett virágot. „Itt van — ugymond — az ön virága; de az Istenért, máskor kivált téli időben ne igyekezzék ön próbára tenni lovagiasságunkat.“

Színházi napló.

Péntek, jul. 8. „Horace munkái.“ Vigjáték 1 felv. Irta Pierron Ödön, ford. Országh Antal. Ezt követé, másodsor: „Egy frakk kevés.“ Eredeti vigjáték 1 felv. Kísérítől. Végül: először: „Kettő egyszerre.“ Vigjáték 1 felv. Németből magyar színre alkalmazta Árkosi B. Tán czélszerűbb lett volna e három darabot megfordított rendben adni, hogy így az új darab került volna legelő. Ennek az lett volna következménye, hogy azok is, kik csupán az új darabot kívánták látni, megjelentek volna, míg így többen otthon maradnak, nem akarván addig megsülni, míg a sor a harmadik darabra kerülend. Egyébiránt nem sokat vesztek vele, kik az új darabot nem látták. Valóságos férczmű az, telve reminiscenciákkal, ügyetlenül összeállítva különféle eredeti darabokból.

Szombat, jul. 9. Fioretti Heléna k. a. -nak, a bécsi olasz opera első énekesnőjének első föllépteül: „Lammermoori Lucia.“ Opera 3 felv. Donizetti-től. Valahára tehát megszületett, harmadszori jelentés után. A fölemelt árból azt lehetett következtetni, hogy lesz mit bámulnunk, lesz miben gyönyörködnünk; s ennek daczára, tán azon hiedelemben, hogy ma is elmarad a vendégművész föllépése, a közönség nem igen törte magát, hogy bejuthasson a színházba. Fioretti kisasszony fiatal, kedves alak; hangja szép és erős, iskolája is jeles, de éneke nem képes elragadni, rendkívülivel nem lep meg, s az ember azt gondolja magában, hogy illyet már hallott többször is. Egyébiránt a szokásos tapsok nem maradtak el.

Vasárnap, jul. 10. Komáromy Lajos ur utolsó föllépteül: „Parlagi Jancsi.“ Népszimű 3 szakaszban. Ujonnan kidolgozta Szentpétery Zsigmond.

Hétfő, jul. 11. „Bibor és gyász.“ Eredeti történeti dráma 5 felv. Irta Hegedüs Lajos.

Kedd, jul. 12. Fioretti Heléna k. a. második föllépteül: „Troubadour.“ Opera 4 felv. Verdi-től.

Szerda, jul. 13. Először: „Az én csillagszatom.“ Vigjáték 1 felv. Scribe után fordította Hegedüs. Ezt megelőzte: „Becculetszó.“ Egy felvonásos vigjáték Sziget-től. Pár tánczot is adtak elő.

Csütörtök, jul. 14. Fioretti Heléna k. a. harmadik föllépteül: „Puritánok.“ Opera 3 felv. Jelentjük alásan, hogy Heléna neve magyarul — Ilona.

Szerkesztői mondanivaló.

4577. K. K. Dorosma. K. S. Mások is szívesen halljuk. Mire való az a melléklet?
4578. Póstyén. M. M. Kérjük a levél tartalmát velünk még egyszer közölnötni, de oly nyelven, a mit megérthessen halandó ember. Nem vagyunk képesek, ön ohajtásának eleget tenni. Van némi gyakorlatunk a kéziratok kitalálásában; de itt megbukott minden tudományunk.

4579. N.-Bánya. Vettük a bogarakat. Jövő alkalommal megmondjuk, a mit rólok megtudhatunk.

4580. Tetetlen. Azon hiszemben voltunk, hogy ön a „kiszakasztott lapot“ folytatni fogja. Igérete úgy hangzott. Jobban szeretnők, ha az egész cikksorozat kezünkben volna, vagy ha legalább a kiszemelt tárgyakat előlegesen tudhatnók. — A kívánt lapok ügye el van intézve, s ön példánya, reméljük, most teljes. Kettős lapunkból eddig összesen 10 kötet jelent meg (az első évben nem levén P. U.), ez ugyan még nem „könyvtár“ (mint ön mondja), de legalább — gyűjtemény.

4581. Jászakisér. H. Gy. Hogy lehet abból oly nagy dolgot csinálni, hogy egy német szolgálóleány mit beszél! Nagyonbaktat lépünk.

4582. Zürich. F. V. Legközelebbi alkalommal. Köszönet érte.

4583. Debreczen. A Rendben van a dolog. A küldeményen most már elcsodálkoztunk; nem vártuk.

4584. Sz-k. P. Katonás világot élünk; hadi- és csataképeinket az idők és viszonyok hívták elő s igazolják. Majd visszajönnek ismét a „békeséges képek“ — a melyeket ön kiválólag szeret. Mi is. De — —

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-oros naptár	Nap- kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold- kelet nyug.	
			kelet	nyug.		kelet	nyug.
Julius			Julius (6)		Tamuz		
17 Vasárnap	B 5 Megv. ü.	B 4 Elek	5 D 5 Athan	4 22 7 50	15	9 8	6 29
18 Hétfő	Arnold p.	Arnold	6 Tamas	4 22 7 50	16 (megv.)	9 24	7 37
19 Kedd	Paul. Vincze	Arsenius	7 Prokóp	4 23 7 49	17 Bjttem	9 38	8 42
20 Szerda	Illés pr. Aurél	Arank	8 Pongrácz	4 25 7 48	18 Tekufa	9 53	9 47
21 Csütörtök	Dániel prof.	Paul Dan	9 45 vértan.	4 26 7 46	19	10 10	10 56
22 Péntek	Mária Magd.	Magdoln	10 Euphemia	4 26 7 44	20 Athalia	10 27	0 6
23 Szomb.	Liborius p.	Liborius	11 Proklus	4 28 7 43	21 S. Dib.	10 50	1 18

Holdnegyed: ☾ Utolsó negyed 23-án 4 óra 42 perczkor reggel.

TARTALOM.

Benedek Lajos altábornagy (arczkép). — Buzavirágok. Thali Kálmán. — A latin nyelv hatása nemzetiségünkre. Török János. — A regényes Vágvolgy (képpel) Lippa Péter. — A torockói völgy (vége). Maszák Hugo. — Az olajfa. Kun Pál. — László Károly levelei Amerikából. VI. — A magentai csata június 4-kén (képpel és rajzzal). — Tárház: Még egyszer a „zép“ szóról. Csalomjai. — Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság, kereskedés. Közintézetek, egyetek. Mi újság? Válasz Nagy-Váradról. Apróságok a háborúból. Egyveleg. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

A Politikai Ujdonságok 28. számának főtartalma: Fegyverszünet. — A fegyverszünet első hírének hatása. — Mellyek a fegyverszünet rögtön létrejöttének főokai? — A bécsi börze. — A haredtérrel. — Heti krónika. — Tárház: Jelenkori hadvezérek s államférfiak: VI. Ulloa tábornok. A Quarneroi szigetek. A távirói csapatok. A sebesültek kórházai Milanóban. Vidéki közlemények: Mezöcsát, Kisvárdá stb. Rendes rovatok.

Felelős szerkesztő: Pákh Albert (lak. uri-utca 12. sz.)

Előfizetési felhívás

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok

1859. évi másodfélvi folyamára.

Előfizetési feltételek, postán küldve vagy Buda-Pesten házhoz hordva:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt 6 hónapra (jul.—dec.) 5 ft., 3 hónapra (jul.—sept.) 2 ft. 50 kr. ujp.
A Vasárnapi Ujság külön 6 hónapra (jul.—dec.) 3 „ „ „ „
A Politikai Ujdonságok külön 6 hónapra (jul.—dec.) 2 „ 50 „ „

Tiz előfizetett példányra egy tisztelet-példány. — A pénzek bérmentes küldése kéretik.

A Vasárnapi Ujság és Magyar Sajtó együtt 6 hónapra (jul.—dec.) 10 ft. ujp., 3 hónapra (jul.—sept.) 5 ft. ujp.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala,

Pesten, egyetem-utca 4-ik szám.